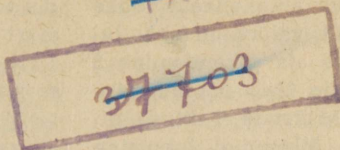

V-44321

Mida arvab maa alkoholiküsimusest?

Eesti Karskusliidu poolt 1938. aastal korraldatud ankeedi kokkuvõte.

Koostanud L. Illisson.

1. Olulisemaid muudatusi Eesti alkoholimüügi korralduses.

Viimased aastad on toonud suuri muudatusi meie alkoholimüügi korraldusse: on tunduvalt suurenenud alkoholi müügikohtade arv, viidud alkoholimüük tarbeainete kauplustesse, kaotatud kohalik keeluõigus jne. Asjast õige käsituse saamiseks osutub otstarbekohaseks, anda kõigepealt põgus ülevaade olulisematest muudatustest alkoholimüüki korraldavates seadustes. Piirituse ja alkoholiste jookide müügi seaduse muutmise seadus 1934. a., uus alkoholimüügi seadus 1935. a. ja muud alkoholimüüki puutuvad seadused on toonud kaht liiki muudatusi Eestis kehtivasse alkoholimüügi korraldusse.

Praegust alkoholiseadusandlust, võrreldes varem kehtinud korraga alkoholimüügi alal, iseloomustavad kaheldamatult legaalselt alkoholimüüki soodustavad muudatused, millest tuleb välja tõsta:

1) Kohaliku keeluõiguse kaotamine ja omavalitsuse volikogu nõusoleku asendamine arvamusega trahteriäri avamise puhul.

2) Trahteriäride teotsemisaja pikendamine öörestoranide lubamise näol ja pidude puhul ning müügi-aja täpne reguleerimine seadusega, kusjuures kaotati kohalike omavalitsuste volikogude õigus sel alal kitsendusi kehtima panna; alkoholimüügi lubamine väljaviimiseks tarbeainete kauplustes nende kogulahi oleku ajal, eri aja (1 tund) jätmise väljaostetud alkoholiste jookide tarvitamiseks pärast müügiaja lõppu; keelupäevade vähendamine (1. mai ja 1. suvistepüha võrra); müügikeelu pehmemdamine valimise ja hääletamise ajal.

3) Viinamüügi võimaldamine pidudel ja näitustel, samuti raudteejaamade ja rannasõidulaevade einelaudades; pidude ja näituste einelaudadele alkoholimüügi loa andmise lihtsustamine.

4) Alkoholiste jookide müügi lubamine ka 3. järgu (seni vähemalt 2. järgu) äritunnistustega kauplustes; lubade andmise korra kergendamine kauplustele: loa andmine võimalikuks igal ajal, kokkuleppe asemel Politseitalitusega kohaliku

prefekti arvamuse ärakuulamine Maksude Talituse direktori poolt, ruumide ülevaatuse ärajätmine neis kauplustes, kus alkoholiseid jooke müüakse ainult väljaviimiseks; lühade kehtivuse aja pikendamine 3 aastalt 4 aastale ühes pikendamise võimalusega Maksude Talituse direktori poolt; õllemüügi lubamine ka veoviisil.

Nende legaalselt alkoholimüüki soodustavate muudatuste kõrval märgime ka kitsendavaid muudatusi:

1) Alkoholi tarvitamise kitsendamine seltside, ühingute ja klubide ruumides, kui neil puudub vastav müügiluba.

2) Siseministri õiguste laiendamine alkoholimüügi piiramiseks ja keelamiseks üksikutes piirkondades.

3) Alkoholiste jookide ja nende tarvitamise avaliku ülistamise keelamine, mis pole aga kogu ulatuses kehtiv alkoholiste jookide tehaste ja müügiasutuste reklaami kohta.

4) Ka joobnutega kaasasolevate-

le isikutele alkoholimüügi keelamine.

Legaalselt alkoholimüüki soodustavate muudatuste motiividena tulevad arvesse:

1) Salaveo ja -müügi tõkestamise püüded.

2) Riigi fiskaalsed huvid, mis majanduskriisiaegse monopolipiirituse ja -viina tarvitamise loomuliku vähenemise ja salaveo ja -müügi osatähtsuse suurenemise tõttu hakkasid kannatama ka alkoholimüügi tulude vähenemise arvel.

3) Oma ja välismaalaste tegeliku elu harjumustele vastutuleku soov.

4) Välismaised eeskujud alkoholimüügi kitsenduste pehmemendamise alal (vrdl. A. Eisenbergi-Rauamäe koostatud „Alkoholimüügi seadused ja määrused ühes motiividega ja karistusnormidega“, 1935).

Muudetud kord alkoholimüügi alal hakkas kehtima 1. juulil 1934. a., millal tühistati ka kõik valdades kohaliku keeluõiguse põhjal tehtud keeluotsused (kehtisid umb. 12% vabariigi pindalast).

2. Ankeedi üldisest korraldusest.

Eesti Karskusliit, asudes ankeedi korraldamisele alkoholiolude kohta maal, põhjendab seda väljasaadetud küsimuslehtedele lisatud kaaskirjas: „Kuna alkoholimüük avaldab mitmesugust mõju kõige laialdasematele rahvahulkadele, siis on väga tähtis saada võimalikult õige pilt sellest, kuidas on mõjunud alkoholimüügi alal ettevõetud muudatused (kohaliku keeluõiguse kaotamine, joogikohtade arvu suurendamine, alkoholimüük tarbainete kauplustes jne.), et vastavalt sellele oleks võimalik astuda samme näh-

tavale tulnud puuduste kõrvaldamiseks.“

Sellise ülesande täitmine seab ankeedi korraldamisele suuri nõudeid: sisuliselt on tarvilik ankeedi küsimuste koondamine ja tihendamine ühele teemale, nii et kõik selle olulised osad saaksid väärikselt selgitatud; tehniliselt tuleb organiseerida võimalikult arvukas ja mitmekülgne vastajaskond, et tagada tulemuste erapooletust ja kaalukust. Tõepoolest ongi ankeedi küsimused koondatud 1934. a. alkoholimüügi alal ettevõetud muudatuste

tagajärgede selgitamiseks maal. Selleks ankeet sisaldab küsimusi alkoholi müügikohtade arvu ja kauguse kohta üldtarvilikest asutistest 1. juulil (resp. 30. VI) 1934 ja 1. jaan. 1938, samuti uute müügikohtade avamise tagajärgede kohta, kohaliku rahva suhtumise kohta müügikohtade avamisse ja seltskonna ja omavalitsuste seisukohtade ja aktioonide kohta. Põhiküsimustele lisanduvad täiendavad küsimused, mille ülesanne on selgitada seesjoomise esinemist ja ulatust ainult väljamüügi õigusega alkoholi kauplustes, alkoholiste jookidega koosviibimiste ja pidude korraldamist, salapiirituse, puskariajamise ja salaviinamüügi levimise ulatust ja põhjusi, koduõlle ja koduveini tootmise kujunemist ning muid asjasse puutuvaid tähelepanekuid.

Küsimuslehed saadeti laiali 23. märtsil s. a. kõigile vallavanemaile, vallasekretäridele, maakoolide juhatajatele, luteriusu maakoguduste pastoritele, maa- ja perenaisteseltside esinaistele — vaatamata sellele, kuidas nad suhtuvad karskus-küsimusse — ja E. Karskusliidu usaldusmeestele — kokku 2481 küsimuslehte. Vastatud küsimuslehed paluti tagasi saata 31. märtsiks s. a. Tähtpäevaks ja selle järele saabunud materjali lünkade täitmiseks saadeti 22. apr. 265 meeldetuletust küsimuslehti saanud isikuile eeskätt neis valdades, mille kohta vastused olid ebatäielikud või puudusid hoopis. Esialgne vastamise tähtaeg langes ühte eelarveaastate vahetusega, mille tõttu peamiselt omavalitsustegelased olid takistatud vastamast. Juuni esimesel poolel, milal tehti esimene kokkuvõtte ankeedi tulemustest, oli saabunud 769 vastust 772 isikult, kelle hulka kuulusid:

- 259 omavalitsustegelast:
 - 136 vallavanemat,
 - 123 vallasekretäri,
 - 346 koolijuhatajat,
 - 93 maanaiste seltsi esinaist,
 - 35 pastorit,
 - 15 usaldusmeest ja
 - 24 teist isikut, kelle kuuluvust eelmistesse liikidesse ei ole võimalik kindlaks teha nende poolt oma isiku kohta antud puudulike andmete tõttu.

Kuna juba säärase vastajate arvu ja koosseisu juures oli saadud väärtuslikke materjale olukorra kohta maal, siis peeti soovitavaks suve jooksul neid veel võimalikul määral täiendada. Sel põhjusel korraldati 14. juulil s. a. küsimuslehtede saatmist kõigile omavalitsustegelastele, kellelt seni olid vastused saamata, ja koolijuhatajatele neis valdades, mille kohta puudusid täielikud vastused. Selle tõttu juulis ja augustis saabus vastuseid suuremal määral just omavalitsustegelastelt. Septembri alguseks oli peaaegu praegune arv vastuseid koos, kuid et andmed puudusid veel neljast vallast, siis saadeti 9. sept. s. a. veel 13 meeldetuletust ühes küsimuslehega neisse valdadesse.

Praegu ei puudu vastused enam ühestki vallast. Kokku on tagasi saadetud 1008 vastust 1025 vastaja poolt. Erinevus vastuste ja vastajate arvus johtub sellest, et mõned vastajad, näit. vallavanem ja vallasekretär, on vastamiseks kasutanud ühte küsimuslehte. Seega on 2481 isikust, kellele küsimuslehed saadeti, need täidetult tagastanud 41,3%. Seda protsenti tuleb vabatahtliku ankeedi puhul, mis päälegi sisaldas rea vastamiseks küllalt suurt vaeva nõudvaid küsimusi, pidada suureks ja ankeeti õnnestunuks. Sel-

leks aitas kaheldamatult kaasa maa-
rahva praegune suur huvi alkoholi-
küsümuse vastu, kuid muidugi ka
ankeedi hoolikas organiseerimine
korduvate meeldetuletuste saatmise
näol. E. Karskusliit avaldab siin-
kohal õiglaseimat tänu kõigile vas-
tajaile väärtusliku kaastöö eest.

Vastajate hulga ja koosseisu
kohta leiduvad andmed järgnevas
kokkuvõttes:

Vallavanematele saadeti	370	küsimuslehte, nendest vastasid 198
Vallasekretäridele	370	isikut e. 53,5%
Omavalitsustegelastele kokku saadeti	740	nendest vastasid 237 isikut e. 64,1%
Koolijuhatajatele saadeti	1090	nendest vastasid 417 isikut e. 38,3%
Pastoritele	130	nendest vastasid 35 e. 26,9%
Maan. s. esinaistele	382	nendest vastasid 94 e. 25,2%
Usaldusmeestele	120	nendest vastasid 15 e. 12,5%
Teistele	19	liiki ei ole märkinud 29 vastajat.

Nagu näha, on kõige agaramad
olnud vastama omavalitsustegela-
sed, eriti aga vallasekretärid. Küsi-
muslehed neile on saadetud välja
1936./37. a. aadressraamatus toodud
valdade nimestiku järgi. Tegelikult
oli aga valdade arv selle aasta al-
guseks kahanenud 365-le, seda ar-
vestades tõuseb omavalitsustege-
laste ankeedist osavõtu protsent
veelgi veidi. Silma paistab veel
E. Karskusliidu usaldusmeeste äär-
miselt leige osavõtt ankeedist.
Osalt tuleb see sellest, et paljud
usaldusmehed on ühtlasi ka kooli-
juhatajad, kelle vastused on arves-
tatud siis loomulikult koolijuhata-

jate vastuste arvu hulgas. Loomu-
likult jäi selletõttu ka osa küsimus-
lehti lihtsalt seisma, milline asja-
olu veel kord tõendab, et ankeedi
vastamise protsent on tegelikult
kõrgem kui 41,3. Pastoritele ja maa-
naiste seltside esinaistele ei ole
saadetud pärastisi meeldetuletusi,
see asjaolu võib-olla on ka nende
osavõtu protsendi madalamal hoid-
nud.

Kui võrrelda vastajaskonna
koosseisu seda moodustavate grup-
pide järgi, siis selgub, et vasta-
jate üldarvust moodustavad valla-
vanemad 19,3%, vallasekretärid
23,1%, seega kokku vallaomavalit-
sustegelased 42,4%, koolijuhatajad
40,7%, maanaised 9,2%, pastörid
3,4%, usaldusmehed 1,5% ja teised
2,8%. Sellestki võrdlusest selgub
omavalitsustegelaste suur
osatähtsus vastajate koos-
tises.

Keskmine vastajate arv 1 valla
kohta on 2,8, kõikudes maakondade
järgi 2,3 (Valgamaa) kuni 3,9
(Saaremaa). Maakondades, kus on

suuremad vallad, on see arv kõrgem — Petserimaal 3,7, Virumaal 3,3, Läänemaal 3,2, Järvamaal 3,1, vähemate valdadega maakondades aga madalam — Võrumaal 2,4, Viljandimaal 2,4, Pärnumaal 2,4, Tartumaal 2,7. Need arvud tõendavad, et vastajad jagunevad üle maa üsna ühtlaselt.

Ankeedi vastused on peaaegu eranditult väga asjalikud, ainult üks anonüümseks jäänud vastaja Võrumaalt püüab anda naeruvääristavaid vastuseid. Suur osa vastajaid on andnud vastuse kõigile küsimustele, osa vastajaid pole seda siiski teinud andmete puudusel või mõnel muul põhjusel.

Ankeedi andmete käsitusviis.

Ankeedi töötlemisel ja kokkuvõtete tegemisel on kõik vastused registreeritud vastajate gruppide ning valdade ja maakondade järgi. Vastuste registreerimisel ja grupeerimisel on peetud täielikku erapooletust, kuna vastasel korral tehtud kokkuvõtted oleks olnud tühise väärtusega. On selge, et kõik vastajad igale küsimusele vastates pole suutnud olla erapooletud. Näit. vastustes rahva meeleolu kohta võib oletada selle murdumist läbi vastaja enese isiku prisma. Kuid kuna vastajad on väga mitmesuguste vaadetega ja arusaamistega ning mitmesugustest rahvakihtidest, siis võib üldkokkuvõtteid ja nende põhjal arvestatud keskmisi arve pidada üsna tõe lähedasteks ja rahva tähelepanekuid ja meeleolusid kajastavateks. Eksperimentaalpsühholoogia laialdased kogemused tõendavad vaieldamatult, et valdav enamuse samast keskkonnast inimesi kuulub psüühiliste omaduste poolest selle keskkonna keskmiste ehk tavaliste inimeste hulka. Vastajate mitmekesine ja suur kogu lubab vastuste kokkuvõtete kaudu saadud tulemusi ja nendest tehtavaid järeldusi üldistada ja pidada vastajate suure enamuse vaateid rahva enamuse

vaadeteks. Siinkohal tuleb veel tähele panna, et karsklaste arv vastajate peres on õige vähene. Selle täpne määritlemine osutub aga võimatuks ankeedi vastuste järgi.

Järgnevates osades antakse põgus ülevaade ankeedi tulemustest, kasutades selleks ankeedi vastuste töötlemisel tehtud kokkuvõtteid ja väljakirjutusi. Ankeetlehed ja üksikasjalikud kokkuvõtted säilitatakse Eesti Karskusliidus. Mis puutub vastajate tsiteerimisse, siis seda on püütud teha võimalikult proportsionaalselt vastajate tähelepanekute ja seisukohade eri ilmetele, nii et kõik mõttevarjundid oleksid õiglaselt esindatud. Kokkuvõtteid ja tsitaadid on lugejale esitatud enam-vähem toormaterjalina, kuna nad just nii kõige eredamalt ja segamatumalt valgustavad olukorda. Ehk aitavad need eredad valgusjoad, mis voogavad ankeedi vastustest, taltsutada kõrgelt käivaid alkoholiaineid, mis ähvardavad laostada rahva püsimise aluseid — perekonda ja noorsugu. Seda loodavad ka vastajad: „Loodame, et käesolev ankeet kõigiti õnnestub ja Karskusliidul võimaldub täielikumate andmete

varal ka edukamalt võidelda karskusidee eest, teades, et seda raskest võitlust toetab kogu Eesti naispere. Sest naine teab ja suudab

aru saada sellest viletsusest ja hädast, mida külvab perekonda alkohol" (maanaiste seltsi esinaine Viljandim.).

3. Alkoholi müügi- ja asutiste võrk.

Tarbeainete kaupluste alkoholiseerumine.

Alkoholi müügi- ja asutiste võrgus on toimunud lühikese aja jooksul üllatavalt suur tihenemine. Piirituse ja alkoholiste jookide müügi seaduse muudatuste kehtimahakkamise eelõhtul 30. VI 34 oli alkoholi müügikohti 1.006, 15. I 38 2.446. Seega ligi 2,5-kordne tõus. Müügi- ja asutiste arv kasvas suure järjekindlusega kuni 15. I 38, saavutades sel ajal kõrgseisu, mille lähedusse ta töötab stabiliseeruda alkoholi müügi korralduse endiseksjäämisel. 15. I — 1. VIII 38 on sündinud isegi väikene tagasimineku müügi-kohtade arvus, 1. VIII 38 oli müügikohti 2.400.¹⁾

Kui vaadelda müügi- ja asutiste liikide järgi nende arvu liikumist, siis selgub, et samal ajal (31. XII 33 — 1. VIII 38), kui väljamüügi- ja asutiste arv on rohkem kui kolmekordistunud, tõustes 647-lt 1.966-le, on kohaljoomise asutiste (restora-

nid, einelauad) arv jäänud peaaegu endiseks, tõustes 417-lt ainult 434-le. Eriti järsu hüppe on teinud ainult õlle- ja viinamüügi- ja asutiste arv, tõustes ligi seitsmekordseks — 156-lt 1028-le. Kuna suur osa väljamüügi- ja asutistest on ulualuse leidnud tarbe- ja toiduainete kauplustes, siis võib küll öelda, et viimased aastad on läinud alkoholimüügi alal just tarbe- ja toiduainete kaupluste alkoholiseerumise tähe all.

Tabel nr. 1. Alkoholi müügi- ja asutiste arvu üldine liikumine (arvud aasta lõpuks).

1930 —	996	1934 —	1487
1931 —	994	1935 —	1907
1932 —	1020	1936 —	2216
1933 —	1064	1937 —	2418
30. VI 1934 —	1006	15. I 1938 —	2446
		1. VIII 1938 —	2400

¹⁾ Võrdluseks meie joogikohtade arvuga toome andmeid Soome kohta.

avada ainult erandlikult turistide jaoks ja omavalitsuse volikogu vähemalt $\frac{2}{3}$ koosseisu nõusolekul.

Joogikohtade arvu liikumine Soomes.

1934. a. restorane	749,	müügikohti väljaviimiseks	91,	kokku	840
1935. a. "	694,	"	"	87,	" 781
1937. a. "	672,	"	"	87,	" 759

Soome rahva arv on umbes 3,5 korda suurem Eesti omast. Müügi-kohti väljaviimiseks Soomes maal üldse ei esine, restorane võidakse

tegelikult on seal restorane maal ainult 41 (1937. a.). „The Liquor Legislation in Finland“, 1938 ja „Die Alkoholfrage“, 1936.

Tabel nr. 2. Alkoholi müügikohtade arvu liikumine liikide järgi (arvud aasta lõpuks).

Müügiasutiste liik	1930	1933	1934	1936	15. I 38	1. VIII 38
I Väljamüügiasutised.						
(laod ja kauplused) . . .	571	647	1071	1780	1989	1966
Nendest:						
piirituse ja viina müügiga	180	244	342	447	438	439
ainult õlle müügiga . . .	145	156	513	1000	1101	1028
segakauplused	246	247	216	333	450	499
II Kohaljumise asutised.						
(restoranid, einelaud) . .	425	417	416	436	457	434
Nendest:						
üldisi restorane	206	220	234	259	276	270
õlle- ja veini restorane .	19	10	13	19	21	15
jaama einelaud	42	40	38	38	36 ¹⁾	35 ¹⁾
rongide ja laevade einelaud	17	16	18	16	19	19
sõjaväe einelaud	51	61	60	62	67	65
õllebaare	87	68	58	41	37	29
veinibaare	3	2	1	1	1	1
Üldarv	996	1064	1487	2216	2446	2400

Müügiasutiste võrk maal.

Müügiasutiste võrgu kohta maal enne 1. VII 34 ei ole kahjuks käepärast ametlikke andmeid, küll aga on need olemas 15. I 38 kohta. Viimased andmed võimaldavad meil kõigepealt võrrelda ankeedi tulemusi kes osas ametlike andmetega. Ankeedis päriti andmeid müügiasutiste arvu kohta 30. VI 34 ja 1. I 38. Kuna 1. I ja 15. I vahel ainult vähe muutusi võis juhtuda müügikohtade arvus, siis võib küll tühise eksimise võimalusega neid andmeid kõrvutada. Ankeedi andmetel asus maal 1. I 38 1.186 müügikohta, Maksude Talituse andmetel 15. I 38 aga 1.243 müügikohta. Vahe — 57 müügikohta — ei ole iseenesest kuigi suur, tekkinud on ta ees-

kätt veini-, õlle- ja napside müügiasutiste arvus. Isegi omavalitsustegelastel puudub teinekord ülevaadeselliste kaupluste arvu kohta. Mõnigi vastaja vabandab end: „Alkoholimüük toimub peaaegu igas vürtspoe, Maksude Talitus teab paremini.“ Selliste müügikohtade arv võis ka 2 nädalaga teataval määral rohkeneda. Vahe kohaljumise asutiste arvus võib olla tingitud sellest, et vastajad pole alati üles andnud raudteejaamade einelaudu ja sõjaväe kasiinosid. Viinakaupluste kohta on vastajatel peaaegu täpne ülevaade olemas.

Mis puutub 30. VI 34 andmetesse, siis need tõenäoliselt pole üldiselt nii täpsed, sest ainult mälu

¹⁾ neist 3 sadamates.

pole nii pika aja tagant päris usaldatav. Teataval määral saab neid aga siiski kasutada. Kuna on arvatav, et inimeste psüühilised omadused maakondade järgi pole väga palju erinevad, siis võib 30. VI 34 ja 1. I 38 arvude kokkuvõttest saada aluse üksikutes maakondades toimunud müügiastutiste arvu tõusu võrdlemiseks. Nii saadud võrdlused arvud näitavad müügiastutiste võrgu kõige suuremat tihenemist Lääne- (290), Saare- (283), Pärnu- (282) ja Võrumaal (250), kõige vähemat aga Valga- (157), Petseri- (187) ja Järvamaal (188), keskmisele liikumisele kõige lähedasem on Tartumaa (211). Müügiastutiste arv maal on ankeedi andmetel tõusnud 30. VI 34 — 1. I 38 (30. VI 34 arv = 100) 212 %-le, peaaegu samal ajal

(30. VI 34 — 15. I 38) aga kogu riigis ametlike andmete järgi on toimunud tõus 100 %-lt 243 %-le. Näib nii nagu oleks linnades ja alevites olnud suurem juurdekasv. Ainult ankeedi andmetel on seda aga raske kinnitada, pigemini tuleb küll arvata, et ankeedi vastajad on müügikohtade arvu 30. VI 34 kohta keskmiselt veidi hilisema seisundi järele üles andnud. See asjaolu ei võimalda hästi võrrelda müügikohtade võrgu tihedust 30. VI 34 maal, linnades ja alevites, kuna maa kohta on antud ainult umbkaudsed arvud, kogu riigi kohta aga täpsed. Maakondade omavaheline võrdlus peaks enam-vähem tõele vastama, kuna siin on tegemist kõigi maakondade kohta ühtlaste andmetega.

Tabel nr. 3. Alkoholi müügikohtade arvu liikumine maade järgi ankeedi andmeil.

M a a d	Viinakauplusi			Joogikohti seerjoomiseks.			Veini-, õlle- ja napside müük muude ainete kauplustes			Kokku ankeedi andmeil		Tõus 30. VI 34 — 1. I 38 Müügik. arv 1. VII 34 = 100	Kokku ametlike andmeil
	Ankeedi andmeil		Ametlike andmeil	Ankeedi andmeil		Ametlike andmeil	Ankeedi andmeil		Ametlike andmeil	30. VI 34	1. I 38		
	30. VI 34	1. I 38		15. I 38	30. VI 34		1. I 38	15. I 38				30. VI 34	1. I 38
Harju	34	48	48	20	20	25	26	89	91	80	157	196	164
Järva	16	24	27	8	10	9	9	28	28	33	62	188	64
Lääne	18	31	31	4	6	7	7	47	46	29	84	290	84
Petseri	13	19	19	6	6	7	4	18	18	23	43	187	44
Pärnu	18	38	37	3	4	5	19	55	57	40	97	282	99
Saare	6	9	9	—	3	4	—	5	5	6	17	283	18
Tartu	38	48	47	12	14	15	55	160	179	105	222	211	241
Valga	12	15	15	4	4	5	21	39	44	37	58	157	64
Viljandi	17	23	25	4	4	4	28	70	71	49	97	198	100
Viru	43	61	60	6	10	15	35	93	106	84	164	195	181
Võru	29	53	49	8	13	15	37	119	120	74	185	250	184
Kokku	244	369	367	75	94	111	241	723	765	560	1186	212	1243
%	100 %	151 %		100 %	125 %		100 %	300 %					

Tarbijatele lähemale.

1938. a. alguse kohta käivad andmed võimaldavad meil võrrelda müügikohtade võrgu tihedust niihästi üksikutes maakondades kui ka maal, linnas ja alevites. Silma paistab müügikohtade võrgu suur tihedus Valgamaal — 1 müügi-asutise kohta elanikke 404, Võrumaal — 412, Tartumaal — 469, selle vastu Saaremaal tuleb 1 müügi-asutise kohta — 2.854 elanikku, Petserimaal — 1.374 ja Läänemaal — 821. Keskmiselt tuleb maal 1 müügi-asutise kohta 617 elanikku, linnades — 308 ja alevites — 280 elanikku. Iseloomulik alkoholimüügi levimisele on, et müügi-asutiste võrk on tihedam alevites — praegustes vähemates linnades — kui linnades. Kaheldamatult seegi asjaolu juba tõendab alkoholi lähenemise-

tendentsi tarbijatele, kellest enamus asub maal. Kuid seda näitab palju selgemini alkoholi müügi-asutiste ja kaubanduslike eraettevõtete arvu jagunemine maa, linnade ja alevite vahel. 1937. a. asus igast 100-st kaubanduslikust eraettevõttest linnades 71, alevites 4 ja maal 25. 15. I 38 asus igast 100-st alkoholi müügi-asutisest linnades 45,5, alevites 3,5 ja maal 51. See tähendab, kaubanduslike eraettevõtete üldarvust langeb maale veerand, kuid alkoholi müügikohtade üldarvust veidi üle poole. Kuigi peale erakaubanduslike ettevõtete tulevad arvesse ühiskaubanduslikud ettevõtted, ei muuda nende lisamine kaubanduslike ettevõtete arvule tunduvalt vahekordi. Lisame sellele, et alkohol on ka müü-

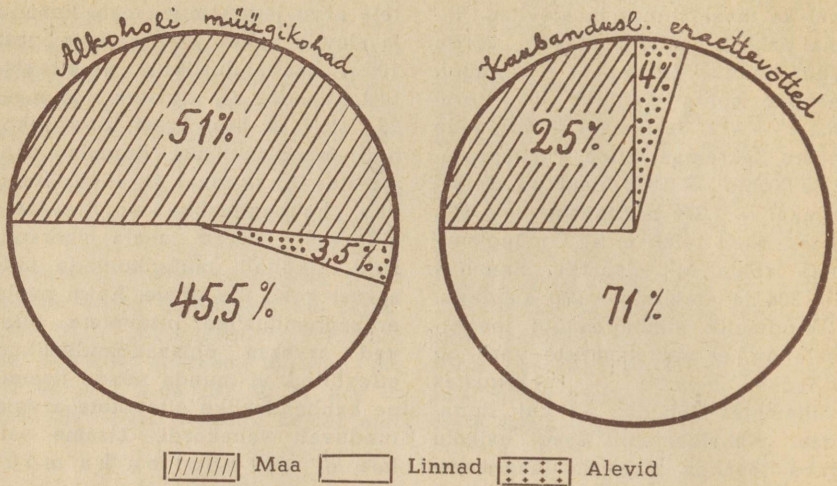
Tabel nr. 4. Alkoholi müügikohtade arv omavalitsuse piirkondade järgi 15. jaanuaril 1938.

	Elanike arv	Kohalravitamise õigusega müügikohti	Väljavõimise õigusega kauplusi	Alkoholi müügikohtade üldarv	Kaubanduslike eraettevõtete üldarv ¹⁾	Elanikke tuleb			
						1 kohalravitamise õigusega müügik. kohta	1 väljavõimise õigusega kaupluse kohta	1 alkoholi müügikohta kohta	1 kaubandusliku eraettevõtte kohta
Linnad . . .	344.228	315	802	1.117	7.985	1.093	429	308	43
Alevid . . .	24.068	31	55	86	425	776	438	280	57
Maad . . .	767.535	111	1.132	1.243	2.819	6.915	678	617	272
Harju . . .	88.405	25	139	164	336	3.536	636	539	263
Järva . . .	49.015	9	55	64	188	5.446	891	766	261
Lääne . . .	68.936	7	77	84	234	9.848	895	821	295
Petseri . . .	60.438	7	37	44	81	8.634	1.633	1.374	746
Pärnu . . .	68.798	5	94	99	308	13.760	742	695	223
Saare . . .	51.373	4	14	18	82	12.843	3.669	2.854	626
Tartu . . .	113.069	15	226	241	459	7.538	500	469	246
Valga . . .	25.837	5	59	64	134	5.167	438	404	123
Viljandi . . .	58.622	4	96	100	201	14.656	611	586	292
Viru . . .	107.238	15	166	181	474	7.149	646	592	226
Võru . . .	75.804	15	169	184	322	5.054	449	412	235
Kokku . . .	1.135.831	457	1.989	2.446	11.229	2.485	571	464	101

¹⁾ „Kaubandus-tööstuskoja Teataja“, 1938, nr. 17.

giaja poolest soodsamas olukorras kui teised kaubad ja toiduained (sest restoranid on ka söögi majadest kauem avatud).

ta võib oletada hoopis vastupidist, eriti meiereide puhul, sest küsimuslehes polnud küsitud kaugust koo-rejaamadest, mis sisuliselt tuleb arvestada meiereide hulka. Pais-

Ankeedi vastused annavad ka umbkaudse pildi sellest, millises kauguses alkoholi müügikohad asuvad tähtsamatest asutistest. Anname siin valdade arvu järgi tehtud kokkuvõtte edasi, mille järgi alkoholi müügikohad asetsevad:

tab, et osa vastajaid on andmed andnud ka k.-jaamade kohta, teine osa aga mitte. Olgu võimalike vähete kõrvalekaldumistega kuidas tahes, kuid kindel on, et suures osas valdades on alkoholi müügikohad loetletud asutistele

	Samas majas	Kuni 100 m	101—500 m	0—0,5 km
Kirikutest	—	36 vallas	86 vallas	122 vallas
Kalmistutest	—	22 "	72 "	94 "
Koolimajadest	—	63 "	144 "	207 "
Rahva- ja seltsimajadest	17 vallas	70 "	106 "	193 "
Meiereidest	29 "	117 "	74 "	220 "

Kirikute ja kalmistute kohta võivad toodud arvud olla liialdatud, kuna mitme valla vastajad on kaugust arvestanud ühest ja samast kirikust või kalmistust, igakord pole aga kokkuvõtte tegemisel selliseid kordumisi arvatavasti suudetud välja eraldada. Teistest asutistest müügikohtade kauguste koh-

lähemal kui 0,5 km. Eriti lähedale kipub alkohol meiereidele, olles vähemalt 29 vallas samas majas saadaval, peale selle 117 vallas lähemal kui 100 m või 100 m kaugusel. Alkoholimüük on isegi kooliga samas majas leidnud ulualust, nimelt ühes Valgamaa vallas 1935. a. Viie

kuu pärast on siiski selgunud, et selline sobing ei kõlba. Koolimaja vastas üle tee võib aga mitmel pool praegugi leida vähemalt õllekauplusi. Virumaal asub alkoholi-kauplus „kalmistu nurgal, nii et üks ots on kalmistu sees ja ukse kõrvalt käib jalgteel kalmistule. Samas majas on üks täiendusklass“ (usaldusmees Virum.). Kuna varem maal müügikohti oli kaugelt har-

vemini, siis nende lähedus üldtarvilikele asutistele on üldiselt uus nähe. Sellepärast pannaksegi tähele, et „müügikohad on nihkunud koolile ja kirikule lähemale“ (klj. Läänem.). Missugust osa säärased maa kultuur- ja majanduskeskuste liigeses läheduses asetsevad alkoholi müügikohad etendavad maaelus, selle kohta leidub kirjeldus järgmises osas.

4. Uute müügikohtade avamise tagajärjed.

Ankeedi vastavale küsimusele antud vastuste arv — 785, mis teeb vastatud küsimuslehtede üldarvust 78%, näitab vastajate elavat huvi küsimuse selgitamise vastu.

Kokkuvõtte vastuste selle osa kohta, mis puudutab avamise mõju küsimuslehes märgitud aladele, anname edasi tabeli kujul.

Nagu sellest selgub, peab olu-

Tabel nr. 5. Uute alkoholi müügi-asutiste avamise tagajärjed.

	Kokku		Valla-tegelased		Koolijuh.		Teised	
	arv	%	arv	%	arv	%	arv	%
Vastuste arv	785	100	337	42,9	310	39,5	138	17,6
Joomise suurenemine . .	567	72,2	223	66,2	239	77,1	105	76,1
Ainult märkus: Olukord üldiselt halvem . . .	36	4,6	16	4,7	15	4,8	5	3,6
Joomine endine	15	1,9	8	2,1	5	1,6	2	1,4
Olukord üldiselt endine .	139	17,7	89	26,4	36	11,6	14	10,1
Joomise vähenemine . .	4	0,5	3	0,9	1	0,3	—	—
Olukord üldiselt parem .	8	1,0	6	1,8	2	0,6	—	—
Suurenenud:								
Kahjustav mõju noorsoole	312	39,7	97	28,8	150	48,4	65	47,1
Kahjust. mõju perekonna-elule	256	32,6	86	25,5	103	33,2	67	48,6
Kahjustav mõju elukommetele	184	23,4	46	13,6	91	29,3	47	34,1
Tüüdid, kaklused	202	25,7	63	18,4	90	29,0	49	35,5
Rahurikkumised	235	29,9	71	21,1	106	34,2	58	42,0
Kahjustav mõju majanduslikule elule	243	31,0	80	23,7	106	34,2	57	41,3
Rahurikkumiste harvenemine	22	2,8	14	4,2	6	1,9	2	1,4

korda üldiselt endiseks 139 vastust e. 18% küsimusele antud vastuste üldarvust, paremaks 8 vastust e. 1%, seega eitavad olukorra halvenemist kokku 19% vastustest. Joomise endist ulatust nendivad 15 vastust e. 2% ja koguni joomise vähenemist 4 vastust e. 0,5%, kuigi ka kahte viimast liiki vastused kõik ei eita uute müügikohtade avamise halbu tagajärgi teistel aladel, näit. koolimajade lähedal olevate müügiasutiste sobimatust. Kuid kui ka joomise suurenemist eitavad vastused lisada olukorra halvenemist eitavatele, siiski saame neid kogu-

summas ikkagi ainult 166 vastust e. 21% vastuste üldarvust.

Kõik teised vastused — 619 e. 79% — jagunevad uute müügiasutiste avamise negatiivseid tagajärgi tähistavate alade vahel. Vastajad on märkinud negatiivseid tagajärgi küll ainult mõnel üksikul alal, näit. halb mõju noorsoole, küll paaril kolmel alal, aga on märgitud ka kõigi küsimuses loetletud pahede esiletulekut. Sellepärast näitab tabel üsna kujukalt üksikute kahjustatud alade osatähtsust negatiivsete tagajärgede üldpildis maategelaste tähelepanekute järgi.

Joomine on suurenenud.

Joomise suurenemist uute alk. müügiasutiste avamise tagajärjel nendib 567 vastust e. 72% antud vastuste üldarvust, tagajärgi lähemalt kirjeldamata olukorra halvenemist üldiselt väidab lisaks sellele umb. 5% vastustest. Kuna on teada, et olukorra halvenemist (seega ka joomise suurenemist) eitab 21% vastustest, siis selgub, et joomise ulatuse muudatuste kohta jätavad seisukoha võtmata ainult 2—3% vastustest. Üks osa viimastest vastajatest kahtlemata jätab oma arvamuse mingil põhjusel avaldamata, teine — tähtsusetu — osa neist moodustab aga selle vähemiku, kes väidab, et alkoholi tarvitamise suurus ei ole absoluutselt sõltuv

müügiasutiste arvust, s. o. alkoholi kättesaadavusest. Nende vastajate meelest, keda esindavad selgelt ainult üks vallasekretär Tartumaalt ja üks taluperenaine-maainaine Valgamaalt, põhjustavad joomise suurenemist ainult majanduslik tõus ja tööliste kõrged palgad. Peale selle ka mõned Petsrimaa vastajad ei omista legaalse alkoholi kättesaadavusele joomise suurenmises suuremat süüd.

Vastajate päris üldist arvamist joomise suurenemise põhjuste kohta esindab kokkuvõtlikult vallasekretär Tartumaalt: „Viimaste aastate majanduslikult lahedama elu tõttu on alkoholi tarvitamine kasvanud, mida muidugi soodustab hõlpus kättesaamine.“¹⁾ Selle juures nähak-

¹⁾ On ilmne, et meie alkoholitarvitamise liikumine on sündinud käsi-käes majandusliku arenguga, kuid selle kõrval ei saa jätta arvestamata ka müügiasutiste arvu suure tõusu kaasmõju. Et meie alkoholimüük oli juba 1935. a. forsseeritud, seda on tunnustanud ka selle ala

uurijad (näit. V. Teder, „Viinatarvituse ulatuse ennustusi 1926.—1936. a.“, „Konjunktuur“ 1936, lk. 344). Välisriikide alkoholitarvitamise statistika näitab tööpoolest ka tõusu pärast majanduskriisi sügavpunkti, kuid sellejuures on huvitav tähelepanna, et nende pärastkriisiaegne

Tabel nr. 6. Alkoholiste jookide tarvitus Eestis 1930.—1937. a.

	Naturaal mahu järgi					Kokku puhtas alkoholis (100°)
	Piiritus ja piiritusviin (arvatud piiritusviinas 40°)	Liköörid ja napsid	Veinid	Õlu	Kokku	
	Üldse (hl.)					
1930	62.173	2.413	1.669	69.311	135.566	28.685
1931	59.778	2.310	1.477	57.950	121.515	27.229
1932	49.390	1.873	1.138	52.681	105.082	22.655
1933	49.853	1.350	1.150	60.004	112.357	22.911
1934	61.478	1.542	1.314	50.867	115.201	27.312
1935	69.350	2.278	1.663	49.505	123.296	30.948
1936	80.635	2.900	2.049	63.775	149.359	36.103
1937	78.058	4.270	2.140	86.090	170.558	36.480
	Keskmine 1 elaniku kohta (1) ²⁾					
1930	5,57	0,22	0,15	6,22	12,16	2,57
1931	5,35	0,21	0,13	5,18	10,87	2,44
1932	4,41	0,17	0,10	4,71	9,39	2,02
1933	4,44	0,12	0,10	5,34	10,00	2,04
1934	5,46	0,14	0,12	4,52	10,24	2,43
1935	6,19	0,20	0,15	4,39	10,93	2,74
1936	7,14	0,26	0,18	5,64	13,22	3,20
1937	6,90	0,38	0,19	7,62	15,09	3,31

se muidugi ka viina hinnapoliitika reguleerivat mõju joomisele. Joomise suurenemise põhjustena nimetatakse veel ajavaimu, kujunenud mentaliteeti, mõju kate isikute suhtumist jne. „Ei sobigi olla enam karsklane. Olen isiklikult selle tagajärjel ametalali-

selt kannatanud. Keegi ei julge end karsklaseks tunnistada, (kõik) „lõõvad kaasa“ kergelt. Praegune mood!“ kirjutab koolijuhataja Tartumaalt osalt joomise suurenemise põhjusena, osalt aga ka tagajärjena arvesse tuleva seiga kohta. Samal arvamisel on ka teiste tegelaste

tarvitus on palju kiiremini stabiliseerunud, jäädes isegi 1931. a. tasemest tunduvalt allapoole.

on peenviinade tarvitus tõusnud 2,9 tuhandelt hl-lt 1936. a. 4,3 tuhandele hl-le 1937. a.; Rootsi and-

Näit.

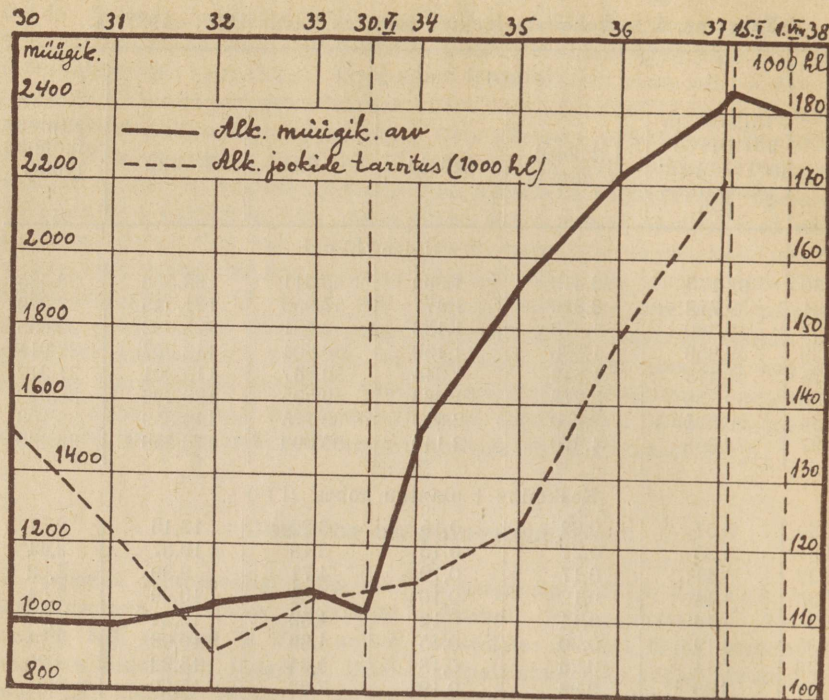
	1930	1931	1933	1934	1935	1936
Piiritusjookide müük Rootsis (miljonites l — naturaal mahus)		33,74	27,54	28,82	30,31	31,62
Piirituse ja piiritusviina müük Eestis (1000 hl — 40% viinas)	62,17	59,78	49,85	61,48	69,85	80,64

1937. a. on Eestis küll piirituse ja piirituseviina müük langenud 78,06 tuhandele hl-le, kuid selle asemel

metes aga sisaldub ka peenviinade tarvitus. „Die Alkoholfrage“, 1937.

1) Arvestamata salakaubana sissetoodud alkoholjoogid.

2) Keskmiised rahvaarvu alusel iga aasta 1. jaanuariks.

Alkoholi müügikohtade võrgu ja alkoholiste jookide tarvituse (naturaal mahu järgi) arengu võrdlus 1930.—1938. a.

hulgas üks koolijuhataja Harjumaalt: „Üldiselt näib joomakultuur süvenevat.“

Võrreldes praegust joomist varasemaga, märgib vana koolitegelane Harjumaalt: „Joodi ka, aga harvem; ka kodust viina aeti, kuid see ikka oli vähene. Nüüd mõned mehed ei saa enam poe juurest kaugemale.“ Joomise suurenemise tõenduseks tuuakse mitmete vastajate poolt alk. kaupluste läbimüügi tunduvat tõusu, kuigi samal ajal

kaupluste võrk on tihenened. Maanaine Võrumaalt kinnitab: „Isiklike mälestuste järgi otsustades võin tõendada, et 10 aastat tagasi, kui kohapeal ainustki viinakauplust ei olnud, oli viinatarvitamine palju väiksem.“ Joomine on arenenud isegi nii kaugele, et Võrumaal mõnes ümbruskonnas on 30—40 suuremat joodikut juurde tulnud. Eegaalse alkoholi tarvituse arengut ametlike andmete järgi näitab tabel nr. 6.

Alkohol on töötaval maarahval jalus.

Alkoholi liigne kättesaadavus häirib vastajate valdavat enamust. „Isegi suurimad viinatarvitajad ütlevad: „öeldakse küll, et viin ei

tungi peale, aga kui ta nii lähedal poleks, nii mitugi päeva saaks rahulikult töötada“ (maan. Järvam.). „Maal joogikohad on väga suur pa-

he, on rahvale liiga kättesaadavad ja ahvatlevad lihtsalt inimesi jooma" (v/van. Tartum.). „Päevaselge on, et alk. jookide tarvitamine oleks märksa vähem, kui neid nii käepärast poleks" (klj. Harjum.). „Kuigi karskuskäskude ja -päevade korraldamisega on tehtud palju selgitustööd, ei vähene veini- ja viinajoomine, sest nad on liiga kättesaadavad" (v/van. Saarem.). „Üldse pean ütleva, et nii tihe alk. joogikohtade võrk soodustab joomist ja otse meelitab jooma" (klj. Valgam.).

Vähemates maakeskustes teostuv müük ongi suurim alkoholi kättesaadavaks tegija. „Viinakauplus on just jalus talumeestele. Meierei, pood, veski, kool samas. Laat peetakse alevikus. Lihaloomade vastuvõtt samas" (Läänem.). Ligikaudu selline olukord ei ole erandlik nähe, nagu juba eelpool võisime tõeada. „Uue viinapoe avamine kiriku, kalmistu, vallamaja, meierei, kaupluste ja veskite raioonis 1937. a. on suuresti mõjunud viina enamtarvitusele" (Saarem.).

Ei leia küll ühtegi maal tähtsat ja vajalikku asutist, mille lähedal ei leiduks ka alk. müügiärasutist. Koolijuhataja Tartumaalt kirjutab: „Keegi ütles kunagi, et kui kirikus lähedal altarile, siis paistab ka viinapoe silt sulle Önnistegija pildi kõrval silma. Oi kultuurivaesust, mis meil on!" Pole siis ka imestada, et joomise paigaks tarvitatakse iseigi kiriku ukse lähedal olevat pinki,

nagu märgib pastor Järvamaalt. Pärast jumalateenistust, eriti suuremate pühade puhul, leiab alkohol lähedaloleva müügiärasutise kaudu hõlpsat levimist kogunenud rahva hulgas.

Sümboolselt väga pasliku paiga on alkohol leidnud kalmistu värava vastas. Ometi üks Harjumaa pastor leiab põhjust kurtmiseks: „Pahanduseks on õllepood surnuaia värava kohal. Suvel esineb seetõttu joomist haudade vahel." Tartumaal esineb säärase sobingu tõttu ristide lõhkumisi kalmistul.

Milline mõju on müügiärasutise lähedusel koolimajadele, see tuleb kõne alla ühenduses noorsoo küsimustega. Siinkohal ei saa jätta märkimata, et koolimajad maal on ülisagedasti külalastatavad ka täiskasvanute poolt ja selle tõttu müügiärasutise lähedus koolimajadele on kaheldamatult joomise suurenemist edendav tegur. Sama on kehtiv rahvamajade ja ka vallamajade läheduses asetsevate müügiärasutiste kohta.

Eriti „jalus" äripäeva askeldustega teotsevale maarahvale on müügiärasutised meiereide ja koorejaamade juures. Seal juuakse tihti päev ja enam, minemata koju. „On perekondi mitu, kus pereema piima veab, sest peremees ei tule sagedasti enne õhtut tagasi" (klj. Järvam.).

Alkoholimüük tarbeainete kauplustes. Seesjoomine üldine.

Omaette peatüki maarahva elus moodustab alk. jookide müük tarbeainete kauplustes. Nende kaudu õieti kõige suuremas ulatuses alkohol levibki rahva hulka. Kauplustesse on asja päris tööajalgi, rää-

kimata vabast ajast, mis harjumuste tõttu või mõistlikuma tegevuse puudumisel veedetakse suurelt osalt just külapoodides. Heas osas neist tänapäeval kohtutakse ka alkoholiga. Nii teatatakse Viljandi-

maalt: „Vallas on kuus kauplust, neist viies müüakse ka alkoholi“ (klj.). Mõnigi kord on nendesse kauplustesse koondatud üldvajalike asutisi, nagu telefoni kõnepunkt, postitalu. Igasugusel asjaajamisel satutakse viina ja õllega otsesesse kokkupuutesse. Sellest ajast, kui loa saamine on võimaldatud 3. järgu äritunnistustega kauplustele, olevat õllejoomine kohati tõusnud vähemalt 100%. Sellist arengut ei peeta kuigi rõõmustavaks. „Uued õlle-müügikohad külas edendavad joomist, sest ei lepita üksi õllega, vaid selle hakatuse auru all sõidetakse kohe viinapoodi viina järele“ (klj. Harjum.). Igakord aga pole viina pärast tarvis sõitma hakatagi.

Ankeedi vastava küsimuse kokkuvõtetest selgub, et väljaviimiseks määratud kauplustes esineb seesjoomist tervelt 233 vallas, mis teeb 70% alkoholimüügiga valdade arvust, seesjoomist eitatakse 63 valla kohta (19%), ülejäänud valdade kohta pole andmeid. Arusaadavil põhjustel ollakse sellele küsimusele vastamisel võrdlemisi tagasihoidlikud, nii et tõeline olukord võib olla veelgi pahem. Konstateeritakse: „Väljaviimine on ainult see välispidine seaduslik silt, mille all on võimalik joomist edendada sees kohapeal“ (v/sekr. Võrum.). „Müügikohad väljaviimiseks muutuvad ikka harilikuks kõrtsiks, kus edeneb salajoomine ja muud pahed. Sellepärast pole maal mõtet avada kauplusi õlle või napsi väljaviimiseks. Harilikult ikkagi juuakse neis ka sees ja järelevalvet nende üle on raske teostada“ (v/sekr. Virum.). „Näib nii, et kui juba müüakse, siis peab ka äratarvitamise võimalus olema. Eriti just talvel, kus külma-ga õues rüüpanine ei paku lõbu“ (klj. Harjum.). „Seesjoomist ei suu-

da kaotada ükski määrus“ (klj. Pärnum.). „Mina isiklikult pole leidnud maal väljaviimiseks määratud kohta, kus sees ei jooda“ (klj. Tartum.). „Kahtlen, kas üldse on sääraseid kauplusi, kus alkohol on väljaviimiseks määratud ja seesjoomist ei ole. Ainult ühes kohas võib see olla suuremal, teises vähemal määral“ (klj. Tartum.).

Eraldi — mitte teiste ainete kauplustes — viinakaupluste kohta tuleb vähe seesjoomise kaebusi ette. Tarbeainete kauplustes näib aga see päris üldine olevat. Leitakse, et vürtspoodnik, kes peab äri huvides olema rahvale vastu-tulelik, ei saa kuidagi panna poes kehtima valjut joomise keeldu. Muidugi on ta ka niikuinii väikese läbimüügi suurendamisest alkoholi-müügi läbi huvitatud. Järelevalve teostamine müügikohtade nii suure hulga juures käib järelevalve aparaadil üle jõu. Mõnel pool toimub seesjoomine lausa avalikult, seda on paljud vastajad isiklikult näinud ja mitmed arvatavasti ka kaasa teinud. Enamasti võetakse siiski tarvitusele ettevaatuse abinõud. Lubatakse juua ainult „sõpradel ja tut-tavatel“, „oma inimestel“, „korral-likudel joojatel, kellest on loota, et nad tüli ega riidu ei tekita ja muidu korralikult arved õiendavad“, „kui ei ole tundmatuid inimesi poes.“ „„Et kaupmees ei näeks“, selleks on poes eraldatud nurk kassidest jm.“ (Järvam.). Maskkeerimiseks valatakse alkohol limonadi pudelitesse. Väga sagedasti juuakse kaupmehe erakorteris, kus on sisse seatud „sõbratoad“, kõrvalruumi-des: kuuri all, aidas, keldris, saunas, laoruumis. Näit. Valgamaal ühes vallas olevat mõlemal viina-kauplejal selleks saunad, mida kut-sutakse „hotell Banja“. Seal olevat

küllalt mugav napsi võtta ja õlgedel puhata. „Avalikus kõrtsis on vastav ruum, kuid siin on poodniku magadistuba, räpane laoruum, kuuerialune jne.“ (v/sekr. Võrum.). Hädakorral minnakse ka naabruses asetsevasse erakorterisse.

Seesjoomine esineb eeskätt talvel ja halva ilmaga, suvel on väljaostetud jookide äratarvitamiseks palju avaramad võimalused alates kaupluse trepist kuni müügikoha lähedal asuva pargi või võsastikuni. Paljud vastajad kaebavad, et poodi tuleb trügida teinekord läbi joodikute spaleeri. Müügikohtade ümbruses, ka maanteekraavis, leidub eriti pühapäeviti joojaid. „Vana kõrts „saksa- ja matsitoaga“ oli parem, nüüd on kõrts tänaval“ (klj. Järvam.).

Väga tihti ei peeta kinni müügi ajast, alk. jooke antakse soovijaile välja ka südaösel.

Mõnel pool just öösel sünnibki suurem seesjoomine (öölokaal „Vaikne hotell“ Virum.). Ainult õllega kauplejad on salaja varustunud ka viinaga ja müüvad seda „hädalistele“. Üks Tartumaa koolijuhataja kinnitab koguni: „Salajane viinamüük seesjoomiseks esineb igas õllepoes.“ Sellise salamüügi esinemise fakti märgitakse üsna rohkesti. Segakauplustes esineb ka kõige rohkem alkoholi võlgumüüki, samuti müüki lastele ja õpilastele.

Pole imestada, kui päris üldiselt leitakse, et alk. müük väljaviimiseks mõjub eriti halvasti. „Eriti masedavalt mõjub alkoholiste jookide müük segakauplustes, mille eesotsas sammuvad ühiskauplused“ (klj. Virum.). Ühenduses joomisega areneb neis poodides raha peale kaardimäng ja igasugused muud väärnähted.

Noorsugu on hädaohus.

Millist mõju suurenenud joomine ja alkoholi liigne kättesaadavus avaldab maaelule, selle kohta pakuvad hea ülevaate vastuste kokkuvõtte kui ka üksikud vastused.

Tundlikumad elemendid on noorsugu ja perekond. Tervelt 40% vastajatest märgib uute müügikohtade avamise erilist mõju noorsoole. Eriti mures noorsoo pärast on meie koolijuhatajad, kelle vastustest ligi 50% märgivad halba mõju noorsoole. Leidub emasad, kes imikute vaigistamiseks kasutavad alkoholi või jälle ristse ajal pakuvad värskele ristiinimesele veini ja õlut. Eelkooliealisi lapsi kasutatakse poest viinatootajana. Kõrtsi läveesine on mõnel pool kujunenud armastatumaks laste mängupaigaks.

Müügiastutiste lähedus koolima-

jadele ei jäta siin oma mõju avaldamata. Kui alkoholi kauplus asub üle tee, siis on õpilastel küll alati „selge pilt“ silmade ees. Aga kenakesel osal õpilastest tuleb peaaegu alati mingist alk. müügiastutisest kooli tülles ja koolist minnes mööduda. Joodikud tikuvad koolimajja õppetööd segama. „Ühes ja samas poes on poisi vihud ja — viin“ (klj. Läänem.). „Viinapudelid ja koolitarbed asuvad ühel riivil — õpilased ostavad koolitarbeid ja loevad veini- ja napsipudelite silte!“ (klj. Virum.). Selline omamoodi tahtejõu karastamine „võib ajajooksul saatuslikuks saada“ (v/van. Võrumaalt). Tõepoolest esineb juhtumeid, kus koolipoisid „klapivad“ vanade eeskujul viinaraha, või varastavad kodust ka-

See pilt ei ole pärit maalt, vaid Võru linnast. Nagu näha, kool ja viinakauplus asuvad mitte üksi samas majas, vaid nende uksi lahutab kõigest umb. 1,5 m vahemaa.

namune selle hankimiseks. Läänemaal on esinenud õpilaste purjusoleku juhtumeid avalikus kohas, aga ikka just nendes koolides, mille värava taga on „head eeskuju“ andev müügiasutis. „Nii mõnigi kord õpetaja-kasvataja näeb, et tema töö on vähese mõjuga: ühiskond lõhub seda, mis kool ehitab.“ Palju õpilasi lahkub koolist kooli lõpetamata, suur arv õpilasi kannatab valusalt vanemate joomise pärast. Küsitakse isegi: „Noorsoo kasvatamiseks ohverdatakse riigi poolt suuri summasid. Milleks see kõik, kui samal ajal avatakse koolimaja lähedal viina- ja õllepoodid“ (klj. Viljandim.). Kutsekoolide õpilased tassivad portfelli täisi viinapudeleid internaati. Mainitakse ka pahatahtlikke õpilaste purjootmisi.

Kui kooliealisi veel suudetakse nakkuse eest hoida, siis pealekoo-

liealine noorsugu on sellele eriti vastuvõtlik. Väga mõistvalt seletab olukorda põllumees Järvamaalt: „... eks see avalda mõju ka noorsoole, sest kus temagi elab.“ „Lõpetavad noored 6-kl. algkooli, kuid varsti näed neid juba joodikute kilas, sest viin on kergesti kättesaadav“ (klj. Läänem.). Isegi spordiplatsidele tungib alkohol oma võidukäigul: „Noored poisid, kes suvel käivad spordiplatsil harjutamas, joovad end joobnuks ja laaberdavad küla vahel. Viinakauplus asub meierei, seltsimaja ning spordiplatsi juures“ (äriteenija Harjum.). „Häda on näha, kuidas koolilõpetanud noored käivad salkades külavahel viinastanud olekus, enne 1934. a. seda nii palju märgata ei olnud“ (klj. Harjum.). „Kuni kahekümneaastani noori mehi näed tihti „isamaale suud andvat“ viinapoe läheduses“ (klj.

Tartum.). „Viimasel ajal on karistatavad olnud just alaealised“ (põllutöeline Pärnum.). Kaugem tagajärg: „Purjusolemine on noorte meeste juures mingi au- või kangelastegu“ (pastor Saarem.). Selle tõttu kaob noorsoo huvi vaimsete harrastuste vastu ja võib „mürgata loidust avalikus elus“ (v/van. Tartum.). Olu-kord on kohati nii lohutamatu, et saadakse kirjutada: „Kõik õpetajad ja seltskonnategelased võivad kinnitada kui ühest suust, et praegused noorsoo org-id on ainult paberil. Noormeeste, 15—25 a., kooliks on kõrts. Seda ta jääbki, kui riik ei asu elanike nõudel joogikohtade

vähendamisele“ (klj. Pärnum.). On selge, et eriti noorsoo org-ide töö edu kurjemaks kahjustajaks on joomine.

Otse õnnestava muusikana kaebustest hellaks jäänud kõrvadele tundub ühe Tartumaa koolijuhataja tõendus, et „noorsugu ei tunne kaasa ja see „eeskuju“ vaevalt kedagi köidab“. Kahjuks sellelaadilisi tähelepanekuid on äärmiselt vähe. Ainsaks lohutuseks pärast tutvumist vastava osa ankeedi vastustega on, et noorsooküsimus on tõsiselt südamele meie maategelastel.

Perekond laostub.

Peaaegu võrdset tähelepanu pälviv vastajate meelest alkoholi liigse kättesaadavuse mõju perekonnaelule. Silma paistab, et kõige teravamalt tunnetavad perekonnaelu hädasid maanainiste seltside tegelased, selle tõttu on ka tabelis „teiste“ joonevahes esikohal just mõju perekonnaelule ligemale 50%-iga. Viina- ja õllepoed on armsaks saanud paljudele perekondadele. Talupere naine Saaremaalt kirjutabki: „Perekonnatülid on sagedasti just viina pärast. Seda hirmsat silmavett, mida naised valavad“. „Nimelt küla õllekauplused mõjustavad kõige halvemini perekonnaelu, sest siin pole järelevalvet aja suhtes“ (klj. Võrum.). Paljudes perekondades alkohol kärbib niikuinii kesist leiba ja leivakõrvast, kaevatakse alatoitluse all kannatamist. Mõnedki lasterikkad perekonnad pidavat sõna tõsisel mõttes joogikoha läheduse tõttu nälga kannatama. On olnud juhtumeid, kus 7 lapse isad on kaotanud lähedases õllepoes joomise ja

kaardimängu pärast asunikutalud. Loomulikult majanduslik viletsus ei jäta kahjustamata perekondlikku kooskõla. Aga naised ja emadki on senisest rohkem nakatunud joomisest. Märgitakse abielurikkumisi, aborte jne. ka metsakolgastes, kuhu need seni veel sel määral ei olnud jõudnud. Just kodus saabki ka noorsugu esimesed tõuked hiljem nii innukalt harrastatavale joomisele.

Viljandimaalt kirjutab maanaine: „Harilikult kõrtsis käijad mehed ei taha perekonda (lapsi). Suuremal jaol neist on üks laps ja paljudel pole seadagi (muidugi oma perekonnas). Naistel üksinda ei paku suurt huvi laste kasvatus. Tuletab meelde tüdrukut, kes kogemata kuskilt lapse saanud.“ Tartumaa maanaine täiendab: „Isegi tühjad hällid on osalt sellest, et kardetakse pärivuse mõju.“ Ja pastor Võrumaalt: „Lapsi ei armastata, sest pole nende kasvatajat. Selle liigjoomisega surmatakse hällides lamavad lapsukesed just ära.“

Rahva moraal on vapustatud.

Kuna meie perekond ja noorsugu on sügavalt puudutatud alkoholist, eriti just viimaseaegse joomise kiire arengu tõttu, siis ka meie rahva moraal näib olevat tublisti vapustatud. Alkoholikaupluste läheduses on päris igapäevased sobimatud stseenid, tuigerdamine, rövetsemine, laaberdamine ja igasugused inetud teod, tülitatakse möödakäijaid, samuti muis asjus kaupluse külastajaid, eriti naisterahvaid. Juhtub pisiasjade vargusi viinaraha pärast, aga on mitmel pool ka otse viinakauplustesse sisse murtud, mõnel korral päris alaealiste poolt. Eriti kurdetakse külapoodides joomist saatva raha peale kaardimängu pärast, mis näib väga paljude maakeskuste nuhtluseks olevat saanud. Ses osas märgitakse mitmesuguseid seaduserikkumisi, nagu alkoholi võlgumüük jne., samuti sala- ja valekaebuste ja protsesside tihenemist, valetunnistustele ahvatlemist jne. Pastor Harjumaalt teeb kokkuvõtte: „Korralikud inimesed leiavad, et kohaliku keeluseaduse tühistamise järele X vallas moraalne tase, pühapäevarahu jne. on palju kannatanud.“

Tülid, kaklused ja rahurikkumised on koondunud eriti müügikohtade ümbrusse, seega just maa kultuur- ja majanduskeskustesse — kooli-, rahva- ja vallamajade, meiereide jt. asutiste naabrusesse. Mitmes kohas on viinapoe ümbrus alaline kakluse ja riiu koht. Müügikohtade läheduses maanteel juhtub pussitamisi ja raskeid haavamisi. Paljud vastajad kaebavad, et eriti pühapäe-

viti on hädaohtlik alkoholikauplusest mööduda.

Viinapoe avamisele järgnevaid sündmusi kirjeldatakse läbi lahtise koolimaja akna pealtnägija poolt: „Enne 1934. a. kohapeal kaklusi peaaegu ei esinenud, kuid kohe peale viinapoe avamist toimus poe juures kaks suuremat kaklust. Esimesed viinad toodi poodi, mis asub koolimaja ja rahvamaja juures, reede õhtul. Järgmisel pühapäeval olid poe juures vallavanem, vallakohus terves koosseisus, kaitseliidu rühma esimees ja koolihoolekogu esimees, samuti ka kaks venelast — sulaspõissi. Sulaspõisid tungisid valla „eliidile“ kallale ja koolimaja värava ees löödi koolihoolekogu esimehel nagu lõhki ja ka vallakohtu esimees oleks kiviga pähe saanud, kui ta õigel ajal poleks saanud pead silla alla pista. Viimaks kuulutati venelased arreteerituks, seoti poe ees oleva palgihunniku külge kinni ja anti vallavanema korraldusse. See ei osanud meestega midagi peale hakata ja laskis nad hiljem vabaks.“

Mitme vastaja poolt märgitakse siiski rahurikkumiste üldist tagasimeinekut ja sellelaadiliste juhtumite võimalikku varjamist ametvõimude eest, kuna asjaosalisi ähvardavad karmid karistused. Vallasekretär Virumaal kirjutab: „Kakluste ja tülide vastu on praegu hea rohi — prefekti karistused. Nõnda on asi tasakaalus.“ On aga ka juhtumeid, kus mees joob ja kakleb, naine aga teenib raha, et tasuda trahve — kahekordne koorem kehvale perekonnale.

Majanduslikke kahjusid.

Müügikohtade tihe võrk ja lähedus kahjustab tunduvalt ümb-

ruskonna majanduslikku seisukorda. Vallasekretär Pärnumaalt

kirjutab murelikult: „Alalise viina saadavuse tõttu valla keskuses on joomine suurenenud. Kohalikud riigiviina kaupluses on 1937. a. viina müüdud ligemale Kr. 20.000.— eest, mis on liiga suur summa. Vald on väike, talud väikesed ja rahvas elab kehvalt. Ei tohiks viin saadaval olla.“ Alkoholi kaupluste arvele pannakse kodanike töövoime ja tööaja vähenemist. Kui alkohol ligidal ei oleks, tehtaks mõnigi tööpäev rohkem. Pühapäevadele ja pühadele järgnevail päevil on raske saada meestöölisi. Mitte üksi tööliste, vaid ka ametnike kohusetunne lonkab, juhtub asjaajamise lohakilejätmissi, raharaiskamisi jne. Kõige suuremat kaebamist põhjustavad meiereide ja veskite läheduses asuvad müügikohad. Tihtigi jäävad igapäevased tarbeasjad ostmata, kuna piimaraha siirdub lähemat teed viinapoodi, kui see juba ette pole ära joodud. Veskilkäijad vahetavad jahu ja vilja viina ja õlle vastu. Päril konkreetselt märgitakse terve rea vana- ja uustalude käestminekut alkoholi kaupluse lähemas ümbruskonnas, metsamüügirahade mahajoomisi jne. Suuremad joodikud — paraku nende arv maal on tõusnud — tassivad jupphaaval maja-

kraami poemehe või „hääde sõprade“ kätte. Ranna piirkonnast kaevatakse: „Kuna kohalikud elanikud on kalurid ja viinamüüja ostab üles kalu ja hülgeid, siis meelitatakse kalureid poolvägisi viina jooma, sest ikka on keegi seltsiline, kes soovib teha napsu pärast rasket tööd“ (klj. Pärnum.).

Vana vallavanem Harjumaalt, kellel on südamel vallarahva heaolu ja vallakassa, kirjutab: „Muidugi hea ei ole näha. Seal on mitmed, kes ära joovald kõik oma varandused, lehmad ja sead ja metsad, aga vallamakse ei jõua maksta.“ Kohustuste hooletussejätmist valla vastu alkoholi liigse kättesaadavuse tagajärjel märgivad mitmedki vallategelased. Samal ajal joomise tagajärjed suurendavad valla kulusid hooletandele.

Tähelepanekute rohkus sel alal võimaldab meil küll ühes Harjumaal taluperenaisega resümeerida: „Alkohol annab küll riigikassale sissetulekuid, kuid kurnab üldiselt kodanike majanduslikku elu. Arvan, et kasu, mis riik alkoholimüügist saab, ei kata kaugeltki seda kahju, mis viina joomine rahva majanduslikule elule toob. Sellele seltsib veel moraalne langus.“

Raskusi vabaharidustöös.

Kuigi küsimuslehes ei päritud otsest uute müügikohtade avamise mõju vabaharidustööle ja seltskondlikule tegevusele, on ometi üllatavalt rohkesti vastajate poolt seda käsitletud. Paljud vastajad nendivad lakooniliselt: „Seltskonnategevus kannatab“, „tagasikiskumine ja loidus“, „elurõõmu kadumine, ühissettevõtete lagunemine, ükskõiksus“. Üks vallasekretär Tartumaalt kirjutab: „Praegune olukord teeb seltsielu ja muu kultuuritegevuse võima-

tuks.“ Joomise ja kaardimängu kõrval jäävad muud huvid tahaplaanile. „Noored graadestuvad ja otsivad lõbusat ajaviidet“ (klj. Virumaalt). Mõnel pool ei tunta muid lõbususi, kui gruppide kaupa viina joomist. Organisatsioonide tegelaste hilistumist edendab rahvamaja lähedal asetsev alkoholi kauplus. Koolijuhataja Tartumaalt kirjutab: „Et viinapood just rahvamaja ja koolimaja juures, siis on see suureks nuhtluseks seltskondlikule te-

gevusele. Harjutust või koosolekut kokku kutsudes on tunne, et kutsud jälle rahva kokku jooma, sest koosolekute ja harjutuste lõpul jääb osa koosolejaist ikkagi viinapoe

ümbrusse jooma ja kaarte mängima ning jõutakse koju sagedasti 24 tunni pärast. Koosolekul ja harjutusel aga ei ole aega."

Pidudelgi võidutseb alkohol.

Eriti rahutusttekitavalt mõjuvad teated praegusest seisundist pidude korraldamise alal. Sagedane on purjusolek peoliste hulgas, paljudes kohtades on enamus pidulisi vähemalt „tuju võtnud pudelist“. „Joo-gikoha avamisest saadik on kohalikud seltside peod (iseäranis teelaudadega) muutunud kohtadeks, kus suurem osa inimesi arvab, et peab tingimata auru all olema. Varem tuli seda nähtust vähem ette" (klj. Virum.). Ka salamüük pidude puhul, kui peol pole just otse alkoholiga einelauda, on alkoholi kättesaadavuse tõttu suurenenud. Koolijuhataja Pärnumaalt arvab päris põhjendatult: „Koolimajad ei kõlba rahvamajadeks, sest nad muutuvad pidude puhul salakõrtsideks, järgmisel päevalgi veel viinalõhn klassides."

Paljud org-id üldises alkoholi-tuhinas on hakanud suuremal määral kui varem korraldama koosviibimisi, teeõhtuid jm. pidustusi, mille programmis „naela" moodustab alkoholitarvitamine, tihti ka -müük. „Söögi alla" ja „tuju tegemiseks" „laua alt" või „taskust suhu" joomine edeneb isegi naisorg-ide koosviibimistel ja koolimajades. „Kui koolijuhataja teeb takistusi, korjatakse allkirju ja kaevatakse haridusministeeriumile, et õpetajad ei võta osa seltskondlikust tööst ja nõutakse kui rahvale vastuvõtmatu elemendi ümberpaigutamist" (klj. Harjum.). Petserimaal on koolimajas jooming organiseer-

itud karskusnädala puhul.

Ankeet sisaldas ka küsimuse avalikult alkoholiga korraldatavate koosviibimiste kohta. Vastuste kokkuvõtte näitab, et selliste koosviibimiste ja pidude korraldamist on esinenud vähemalt 214 vallas. Märgitakse isegi avalikku alkoholi tarvitamist rahva- ja koolimajades korraldatavatel pidudel ja koosviibimistel, kuigi see on pida-nud siis toimuma nähtavasti vastu keeldu. Päris tavaline on aga selliste pidude korraldamine neis arvukais seltsimajades ja -kodudes, mida just peamiselt sel otstarbel ei lasta võtta rahvamajade võrku, samuti vabas looduses, tihti kooli- ja rahvamajade pargis, taluaedades, aga ka talumajades, küünides jne. Mõnel puhul on koolimajas korraldatava peo alkoholiga einelaud naabruses asuvas eramajas.

Alkoholiga koosviibimiste ja pidude korraldajate esirinnas sam-mub kaheldamatult tuletõrje. Ter-velt 141 vallas märgitakse seda org-i pooleldi joomapidude toime-panejana, sest tihti pole neil mingit eeskava peale joomise-söömise. Ühe sellise vabaõhu pidu bilansina reg-istreerib koolijuhataja Harjumaalt: „120 krooni puhast, peolistel kok-ku 3 a. istumist." Suhtumine sellis-tesse üritustesse maategelaste hul-gas ei ole sugugi soe. „Tuletõrje org-id, kus on tegevliikmeiks noo-red, kasvatavad oma pidustuste kaudu neist alkohoolikuid, sellised

peod on meie rahva tervist ja varendust hävitavad häbiplekid" (v/van. Järvam.). „Erandidult lakumisi selle sõna „õilsas" mõttes korraldab tuletõrje igas külas (vallas 4 tulet. seltsimaja)" (klj. Järvam.). Tuletõrje prestiižile ei ole kasuks eriti sellised arvamused, nagu järgneb: „Suureks õnnetuseks meile on küll tuletõrje ühing. Tuleõnnetusest päästa pole ta suutnud küll ühtegi maja, vististi on aga tema pidudel nii mõnigi majakene ära joodud" (Pärnum.).

Ka meie omakaitse org-id — kaitseliit ja naiskodukaitse — ei ole suutnud hoiduda kaasa tegemast. Esimese kohta on see fakt teada 43 vallast, teise kohta 9 vallast. Üks noorte kotkaste malevkonna abipealik ja kaitseliidu malevkonna spordipealik tunnustab: „Suurel määral aitavad joomise levikule kaasa meie suuremad üleriiklikud org-id — tuletõrje ja kaitseliit. Sagedasti ka kodukaitse oma koosviibimistel serveerib alk. jookke." Põllumeeste seltsid ja mitmed teised õilsate eesmärkidega org-id on eriti lõikus-

pidusid ja isegi rahvuspäevi korraldanud olgu siis alkoholimüügiga või ainult lauas tarvitamisega. Põllumajanduslikud ühistegelised org-id, nagu tarvitajate, piima-, turba-, kartuli-, pulli- jt ühisused, kindlustuskassad ja ühispannad, on vähemalt 48 vallas pühitsenud oma juubelit alkoholiga. Vallavalitsused on korraldanud 6 vallas alkoholiga uute koolimajade sisseõnnistamisi ja uue-aasta vastuvõtte. Sama suur arv — 6 — haridusselts on oma ohvriannid toonud alkoholile oma koosviibimistel. Isegi 1 spordiselts on korraldanud viina ja õllega spordiballi. Kuigi maanaiste org-id on agaramad alkoholi vastu võitlejad, on 5 maanaiste seltsi eriti tähtsatel puhkudel kaasa löönud alkoholiga einelaua korraldamisel. Mitmed vastajad märgivad, et need, kes load on andnud, teavad paremini, kus, kelle poolt ja kui palju on korraldatud pidusid alkoholiga. Vastav statistika igatahes ületab ankeedi kaudu saadud andmed mõneski osas.

Ka kodukaunistamist pidurdab alkohol.

Selgesti nähakse ka alkoholi liigse kättesaadavuse pidurdavat mõju koduümbruse kaunistamise edinemisele. „Et meie koduümbruse kaunistamine võtab nii visalt maad, selle põhjuseks on ka, et alkohol on liiga kättesaadavaks tehtud rahvale tiheda müügikohtade võrguga" (põllum. Virum.). Mitmel pool rikutakse ja kistakse üles ilupuid joobnud noormeeste poolt, samadel motiividel juhtub avalike ehituste rüvetamist. Kaevatakse, et hurtsikute välimus on kurb, kuid nende kaunistamiseks tarvilik raha kulutatakse alkoholile.

Alkoholi müügikohtade ümbru-

ses nähakse veel väga mitmesuguseid muid pahesid levinevat, nagu haigused — närvihaigused, suguhaigused, tiisikus —, kuritegevus, rohked õnnetused, viinasurm, uppumised, lämbumised jne.

Mitmed vastajad annavad ainult üldist laadi vastuse, mis näib olevat konkreetsete tähelepanekute kokkuvõte. „Paljugi ilusat ja head on suutnud lammutada viin, — üles ehitada aga mitte midagi" (Pärnum.). „Meie, õpetajad, tunneme vist küll kõige paremini, kuidas alkohol kõike seda ülesehitavat maha kisub" (Virum.).

Igal pool ei ole asi nii halb.

Pole midagi parata, nähtavasti ikkagi praegused alkoholiolud ise on sundinud meie maategelaste rõhuvat enamikku nii pessimistlikult väljenduma. Nagu juba algul märgitud, leidub siiski umbes $\frac{1}{5}$ vastajate üldarvust neid, kes eitavad olukorra pahenemist. Osa selliseid vastuseid on paraku küll pärit valdadest, kus pole üldse alkoholi müüki või jälle pole viimasel ajal müügikohtade arv tõusnud.

Päris mõnus on kuulda, et leidub mõni vald, kus „üldiselt on jäänud mulje, et rahvas tahab hoiduda alkoholist. Esimene „bravuuritamine“, mis esines selle järele, kui iga poekene hakkas pakkuma „veini ja napse“, on kadunud“ (klj. Tartum.). „See ümbrus on varem päris karske olnud, seepärast pole siin joomine veel kuigi suur“ (klj. Tartum.).

Ainult vähesed vallavanemad saavad olukorra kohta oma vallas rahuliku südamega raporteerida: „Joomine on vähenenud, elukombed normaalsed, rahurikkumisi ei ole, tülisid ja kaklusi ei ole viimasel ajal mingisuguseid olnud, perekonnaelu on rahuldav ja majanduslik elu näitab tõusu. Siiski leiduvad mõned üksikud, kes alkoholi liialt tarvitavad“ (v/van. Viljandim.).

Mõned üksikud vastajad näevad alk. müügiasutiste arvu tõusus majandusliku tõusu ja rahurikkumiste arvu vähenemise põhjust.

Suurem osa olukorra halvenemist

eitajaid põhjendab oma väidet aga salamüügi, salaveo ja puskariajamise vähenemisega legaalse alkoholi kättesaadavuse tõttu, nii et joomine ja kõik pahed on jäänud enam-vähem endiseks. Petserimaalt teatatakse: „Arvatavasti pole muutunud, sest enne on aetud kodust puskarit. Halvavalt mõjub igati liikva salamüük kohalikust apteegist“ (klj.). Läänemaalt märgib üks vallasekretär: „Viinakaupluse puudumisel tarvitati salaviina ja joomine, võib olla, oli suuremgi. Üks viinakauplus valla kohta ei suurenda joomist.“ Kõne all olev vald kuulub suuremate hulka seniste valdade peres. Ka peetakse salaveoga, salamüügiga ja puskariajamisega ühenduses olevaid paheid samaväärseiks praegu ilmnevatega.

Eeskätt just uute müügikohtade avamise tagajärjeks peavad salamüügi ja -veo vähenemist 31 vastajat, selle juures kaugeltki kõik neist ei eita legaalse alkoholi liigse kättesaadavuse negatiivseid tagajärgi. Näit. talupere naine Tartumaalt teeb järgmise reservatsiooni: „Viinakaupluste avamine on hävitanud suure osa sala viinamüüjate kaadrist, kuid teisest küljest müüvad viinakauplused ka öösel viina ja selle tõttu viinajoomine on isegi väga suurel määral suurenenud.“ Need küsimused leiavad aga allpool eraldi käsitlemist.

5. Kohaliku rahva suhtumine alkoholi müügiasutiste avamise.

Juurdelisatud tabelist (tabel nr. 7) nähtub, et meie valdade rõhuv enamus — 251 valda e. 69% — suhtub

selgesti eitavalt alkoholi müügiasutiste avamisse, kuna selgesti jaatavad suhtumist esineb ainult 27 val-

Tabel nr. 7. Kohaliku rahva suhtumine alkoholi müügi-asutiste avamis-
sisse.

Maad	Eitav suht. ülekaalus		Suhtumine ebaselge		Jaatav suht. ülekaalus		Andmed puuduvad		Valdade üldarv	Müügikohtade arv tõus 1934-1938 Müügikohtade arv i. VII 34 =
	Valdade arv	%	Valdade arv	%	Valdade arv	%	Valdade arv	%		
Harju . . .	28	64	12	27	2	5	2	5	44	196
Järva . . .	14	70	3	15	2	10	1	5	20	188
Lääne . . .	30	91	2	6	1	3	—	—	33	290
Petseri . . .	2	18	5	45	4	36	—	—	11	187
Pärnu . . .	31	76	7	17	1	2	2	5	41	282
Saare . . .	17	94	—	—	—	—	1	6	18	283
Tartu . . .	45	70	14	22	4	6	1	2	64	211
Valga . . .	9	47	5	26	4	21	1	5	19	157
Viljandi . . .	25	74	7	20	1	3	1	3	34	198
Viru . . .	28	70	7	18	4	10	1	3	40	195
Võru . . .	22	54	15	36	4	10	—	—	41	250
Kokku .	251	69	77	21	27	7	10	3	365	212

las, mis teeb 7% meie valdade üldarvust, ülejäänud valdade suhtumise kohta valitseb suuremalt jaolt ebaselgus, 10 valla kohta, va praegu mingisuguseid alkoholi müügi-asutisi pole, puuduvad vastused sellele küsimusele. Ebaselge suhtumisega valdade hulka on arvatud ka need vallad, mille kohta vastustes on märgitud rahva ükskõiksust suhtumises küsimusse.

Huvitav on jälgida ka rahva meeleolu üksikute maakondade järgi, võrreldes sellega müügi-asutiste arvu tõusu samades maakondades. Eitava suhtumise poolest seisavad esikohal: Saaremaa vallad 94%-ga, Läänemaa 91%-ga ja Pärnumaa 76%-ga vastava maakonna valdade üldarvust. Joogikohtade arvu tõusu

järgi järjestuvad: Läänemaa (290), Saaremaa (283) ja Pärnumaa (282). Mõlema rea lõpus seisavad: Valgamaa (47% ja 157) ja Põlva (18% ja 187). Mida järsumini müügi-asutiste arv on tõusnud, seda valu-samini tuntakse selle tagajärgi omaenda turjal, seda selgemalt ilmneb rahva eitav suhtumine müügi-asutiste avamis-
sisse. Valgamaal on ühtlasi müügi-asutiste võrk tihe-daim võrreldes teiste maakondade võrguga. Temale järgneb Võrumaa. See tõsiasi paneb küll kartma, et alkoholi liigne kättesaadavus võib pikapeale halvata rahva erksuse joomispahe hädaohu suuruse tunnetamiseks ja tahte selle vähendamiseks.

Alkoholivastane tendents rahva hulgas kasvamas.

Samuti on eriti suur protesti-vaim neis valdades, kus müügikohti varem ei olnud või oli neid tublisti vähem kui praegu. „Kohaliku rahva meeleolu muutub pärast avamist, kui selguvad pahed, ikka rohkem eitavaks” (põllumees Järvam.). „En-

ne avamisi on kuulda olnud poolda-jaid, kui aga ilmuvad tagajärjed, siis kaldub enamus eitamisele” (klj. Tartum.). Põlva üldiselt arvatakse, nagu väjendab vallavanem Saare-maalt: „Paistab, et rahva seas levi-neb alkoholivastane tendents, sest

1934. a. oli vaid riigiviinakauplus, kuid pärast seda on avatud veel tarvitajate ühisuses õlle-, veini- ja likööride müük ja restoran aleviku piiri ääres." Müügikohtade vastu pole üksi kainemad ja naised, kes

kannatavad oma joodikute meeste pärast, vaid ka kõvad napsitarvitajad ise. Kohati on „kõik vastu, keegi ei poolda“. „Mehed ütlevad, et oleks ta kaugem, jääks pudel ostmata.“

Ebasõbralik suhtumine.

Omavahelistel jutuajamistel juhitakse ikka enam tähelepanu paheledele, mis on tekkinud joomise tagajärjel — tunnustavad paljud maategelased. Meelepahaga kõneldakse müügikohtade rohkusest, kuna nad on „liig jalus ja lähedal“. Koolijuhataja Tartumaalt teatab: „Jutuajamistel joogikohtade avamise üle on rahva meeleolu enam kui rõhutatud, sest iga korralik perekonnaisa ja -ema vaatab kartusega tulevikku.“ Mitmed märgivad, et rahva meeleolu on rõhutatud, kurb, troostitu jne. Resigneerunult kirjutab üks Pärnumaa taluperenaine — maanaiste seltsi usaldusnaine: „Kooli ei ole enam X külas, meierei on poole hingega, ühtegi

targemat inimest külas pole, ainult viinapudel ja pussnuga on hariduse ja kultuuri levitajad.“ Pilk ettepoole pole kuigi lootusrikas: „Kainemate väljendus on: kui nii edasi areneb, siis on üldine resto“ (v/van. Virum.). „Kui sellisele joomisele piire ei panda, siis on eesti rahvas väljasuremisele määratud“ (klj. Harjum.). Riigi huvides ei saa kuidagi pidada soovitavaks selliste arvamuste tekkimist, nagu: „Isegi juba vaadatakse hukkamõistvalt, et nagu vägisi sunnitakse joomist peale“ (klj. Tartum.). Koolijuhataja Viljandimaalt tsiteerib rahva hulgas kuuldot: „Toetatakse karskust, aga avatakse uusi joogikohti!“

Seadusandluselt oodatakse abi.

Kuigi vastustes sellele küsimusele pessimistlik toon on üsna sage, pole ta õnneks siiski ainumäärav. Selgesti saadakse aru, et parandus asjasse ei ole kerge tulema: „Oleks neid sama ruttu saanud jälle hävitada, kui neid sisse toodi“ (Virum.). Protesteerivalt eitavale meeleolule seltsib toon, mida väljendab vallasekretär Võrumaalt: „Tuleks kuidagi tõkestada.“ Kuna vastajate ja rahva üldise arvamise ja igapäevaste tähelepanekute järgi praegune olukord alkoholitarvitamises on tunduval määral põhjustatud 1934. a. muudatustest alkoholi müügikorralduse

alal, mis teatavasti järeldusid muudatustest alkoholiseadustes, siis pole imestada, kui väga paljud vastajad näevad väljapääsu kujunenud olukorrast eeskätt seadusandluse kaasabil. Muid abinõusid peetakse väheviljakaiks, niikaua kui seaduste endi abil ei kitse data kord sel teel avatud värvaid. Nii kirjutavad Virumaa koolijuhatajad: „Kihutatöö alkoholi vastu on tulemusteta seltskonnas, kui alkoholimüük on igati soodustatud.“ — „Üldist alkoholitarvitamist peaks kuidagi seadusega pidurdama. Karskuskõnedel

pole mingit mõju. Üldine ütlus: „Meie toetame joomisega karskust“, „Oleks vajalik alkoholistel jookide müügi kitsendus seadusandlikul teel.“ „Kui selles asjas seadusandlikul teel muudatust ette ei võeta,

siis kujuneb olukord tulevikus vägagi traagiliseks“ (käsitööline Viirum.). Allpool vaatlemegi veidi lähemalt, mida maarahva arvates tuleks võtta ette praeguse seisukorra parandamiseks seadusandlikul teel.

Müügikohtade arvu vähendada!

Vähe leidub neid vastuseid, mille meie praegust alkoholi müügiastutiste võrku peetakse normaalseks. Kuigi paljud vastajad pooldavad teatava arvu müügikohtade olemasolu, ometi ei saa nad jätta tegemata märkust: „vähem võiks ju kohti olla“ (klj. Harjum.). „Vähemalt oma külas ei tahaks keegi viinakauplust näha“ (taluperenaine Järvamaalt). Mitmed vastajad tsiteerivad otseselt rahva arvamusi: „Parem kui teda nii lähedalt saada ei oleks, jääks mõnigi liiter ostmata“; „parem kui neid (müügikohti) ei oleks“ jne. Omavalitsustegelaste poolt tõendatakse, et vallarahva üldarvamine on, et peaks müügikohtade arvu vähendatama.

Täielik alkoholi müügikeeld ei leia praegu praktilistel kaalutlustel nimetamisväärselt pooldamist. Kitsenduste pooldamine on aga üldine. Selle juures tuleb aga nentida arvamuste teatavat erinevust kitsenduste ulatuse ja iseloomu kohta. Õige rohke arv vastajaid soovib võrdlemisi ulatuslikke kitsendusi. „Üldine arvamine on vallas joogikohtade pärast: pole neid üldse tarvis. Soovitakse häämeelega, et müügikohad igapäev suletaks“ (v/van. Tartum.). „Sulgeda kõik müügikohad jäädavalt — on minu kui ka vallaelanike enamuse arvamine,“ avaldab soovi üks vallasekretär Virumaalt. Eitavalt suhtutakse ka naabervaldade müügi-

kohtadesse, olles selgusel selle kohta, et joomispahele „tuleb tungida kallale laiemal alusel“ (klj. Võrum.). Alkoholi müügikohti maal kas üldse ei pooldata või kui pooldatakse, siis õige piiratud arvil. Nii kirjutab koolijuhataja Pärnumaalt: „Õeldakse, et tuleks ainult linnades lubada müüki, mitte maal“; vallasekretär Tartumaalt: „Viinakauplusi valdadesse, kus alevid ligidal, ei tuleks avada“, vallavanem Tartumaalt: „Maal linna ligiduses peaksid viinamüügikohad suletama“; vallasekretär Valgamaalt: „Rahva arvates peaks alkoholimüük olema koondatud rohkem suurematesse keskustesse, et viin ja õlu ei oleks igapäev kergesti kättesaadav“; vallasekretär Virumaalt: „Isiklikult arvan, et viinamüügikohad võiksid olla vaid linnades, et maarahval oleks seda raskem kätte saada. Aga maal peaks siis salamüügi kontrolli kõvendatama“; vallavanem Võrumaalt: „Tuleks joogikohtade (müügikohtade) arvu eriti maal vähendada ehk nad hoopis kaotada.“

Teine osa vastuseid, mis nii resolutselt meeoleu edasi ei anna, soovib seada terve rea tõkkeid alkoholimüügile maal. Arvatakse, et „joogikohti võiks olla, kuid mitte nii sagedasti“ (vallavalitsus Viljandim.). „Alkoholi müügikohti on meie vallas liig palju, jätkuks ühest“ (v/van. Läänem.). Kõige enam ollakse õlle- veini-

ja napsi müügikohtade vastu, nähtavasti nende arvu suure tõusu pärast. „Aitaks küllalt ühest viina-kauplusest, ölle ja napside müük tundub üleliigsena, mis õhutab joomist“ (v/van. Virum.). Kui suuremate valdade rahvas rahuldub müügikohtade arvu kärpimisega kuni üheni valla kohta, siis vähemate valdade vastajad arvavad, et piisaks ühest viina- ja öllekauplusest kihelkonna kohta (Pärnum.).

Tarbeainete kauplustest alkohol välja!

Nagu eriti tundlikud tagajärgede tunnetamises oldi just tarbeainete kauplustes olevate alkoholi müügikohtade suhtes, nii on ka kohaliku rahva üldine meeleolu selliste müügiasutuste vastu vastustes rohkem kajastust leidnud. Just alkoholimüügi lõpetamises tarbeainete kauplustes nähaksegi kõige otsustarbekohasemat teed müügikohtade võrgu harvendamiseks. Tagasihoidlikumad vastused selles asjas kõlavad: „Üldiselt joogikohtade kohta ei ole halba kuulda, kuid selle üle on kuulda nurinat, et muis kaupluses on avatud viinamüük. See peaks olema ikka eraldi kauplus, toiduainete kaupluses see ei kõlba“ (v/van. Pärnum.). „Suurt pahameelt tekitab see, et viimasel ajal avatakse müügikohti igasse külapoodi, kus omanik, tahtes olla rahvale võimalikult vastutulelik, annab pudeleid välja ka keskööl, kui aga aknale kloppida“ (klj. Valgam.). „Vähemalt 50% mehi ja 100% naisi (eriti perekonnaemasid) eitavad viinamüümist segakauba poodides“ (klj. Harjum.). Alkoholimüüki ühiskauplustes arvustatakse segaste tunnetega. Paljud vastajad on sellest vä-

„Kui iga 10 km kaugusel asuks üks viinakauplus väljaviimiseks, aitaks küll. Öllekauplusi ei peaks olema ühtegi“ (v/sek. Tartum.). Pääle 10 km vahemaa, mida soovivad mitmed vastajad, soovitatakse veel suuremaid vahemaid — 15—20 km jne. Mitmed vastajad seavad ideaaliks veneaegset olukorda, kus iga 15—20 km asus riigi „monopolk“, millest piisaks ka nüüd.

ga häiritud, kuna sel viisil ka majanduslikult huvitatakse teatavat osa ümbruskonna rahvast — ühiskaupluse liikmeid — alkoholi läbimüügi. Väheste ühiskaupluste kohta märgitakse, et neis peetakse täpsemalt kui mujal kinni alkoholimüügi kohta käivatest seadustest ja määrustest, üldiselt aga esineb samu väärnähteid nagu erakauplustes.

Põhjused, miks just segakauplustes alkoholimüük kõige enam eitust esile kutsub, on meil juba teada. Siinkohal ei tohiks olla siiski ülearune, anda põhjenduseks sõna. „Leian, et riigiviina müük peaks toimuma ainult puht alkoholimüügi kauplustes, mitte koos tarbeainetega või segakaubaga. Ja seda just puhtuse ja tervishoidlikkuse seisukohalt, sest eriti maal asuvad segakauplused, kus müüakse alkoholi-seid jookke, on tõepoolest väga mustad ja korratud, põrandad igasuguseid jätteid täis ning tubakasuits maast laeni“ (v/sek. Virum.). „Segakauplustes, s. o. vürtspoodides ei tohiks mingil tingimisel avada ölle-müügikohti väljaviimiseks ja need, mis avatud on, tuleks sulgeda, sest niisugused muutuvad laupäevaõhtuti ja pühapäeviti vanadele ja

noortele kokkukäimise kohaks, kus muidugi tublisti alkoholi tarvita-takse... Niisuguseid asju tuleb praegu ette üksikutes perekonda-des, aga see võib ka kiiresti laie-neda, kui neid õllemüügikohti välja-viimiseks külapoodide juures ei su-leta" (v/sekr. Võrum.). „Arvan, et alkoholi müügikohad kauplustes tu-leks kindlasti sulgeda, sest seal sat-tuvad nõrgema iseloomuga isikud kiusatusse, kui nende sõbrad kusa-gil aianurgas või seina taga joo-vad" (v/van. Võrum.). „Viinamüügi-kohad poodides on äärmiselt eba-soovitavad, kuna poodi tuleb viina ihaldajaid ja joomisele ahvatlejaid, mis kahjulikult mõjub karskuse edendamisele" (v/sekr. Läänem.).

„Magusa viina müümine peaks kao-tatama igasugustest koloniaalkaup-lustest. Viinamüük sündigu ainult viinapoodides, sest seal pole sees-joomist, kuna teistes poodides esi-neb seda väga suurel määral" (klj. Valgam.). „Paljud vanemad inimesed ei poolda, et kauplustes, kus käi-vad sagedasti lapsed, müüakse al-koholiseid jooke" (klj. Järvam.). Ses suhtes osatakse hinnata edusam-muna väikseidki parandusi olukor-ras, nagu viinapudelite avalikkuse eest varjamine kardinaga, mida mõ-nel pool on juhtunud. Nõutakse ka, et keelatakse vähemalt koolitarve-tega kauplemine neis kauplustes, kus müüakse alkoholi (klj. Virum.).

Vähemad maakeskused kuivaks!

Kuna üldiselt suhtutakse väga ei-tavalt alkoholi liigsesse kättesaada-vusse, siis on arusaadav, et ei soovita alkoholimüüki mitte ainult tarbeainetekauplustes üldiselt, vaid eriti just veel asutiste lähedal, mis on kujunenud maarahvale nii või teisiti kooskäimise, või nagu vasta-jad väljendavad, „rahva liikumise kohtadeks". Need kohad on ees-kätt kirik, kalmistu, koolima-ja, rahvamaja, vallamaja, meierei, jne. Eriti häirib rahvast alkoholi müügi-asutiste lähedus koolima-jadele, rahvamajadele, vallamajadele ja meie-reidele, kuna nende asutistega on maarahval kõige rohkem kokku-puutumist ja nende ümber tegeli-kult ka kõige enam müügikohti koondub. See nähtus on selgesti põhjendatav murega enda ja oma järglaste pärast.

Vallasekretär Tartumaalt kirju-tab: „Rahva meeleolu on halb, et lubatakse viinakauplusi avada koo-limajade ja rahvamajade läheduses.

Viina- ja õllekauplused peaksid kooli-, rahva- ja vallamajadest vä-hemalt 1 km eemal olema". Valla-vanem samast vallast täiendab: „Kui just leitakse keskohtades, et igas vallas peab joogikoht (= müü-gikoht) olema, küll mitte siis rahva liikumise kohtades. Siin kohal peaks Karskusliit samme astuma, et joogi-kohad saaks kooli- ja rahvamajade uste eest kaugemale." Teine valla-valitsus Tartumaalt, olles andnud edasi kirjelduse olukorrast koha-peal, avaldab soovi: „Viina- ja õlle-kauplus tuleks valla tsentrumist eemale paigutada." Müügikohtade lähedus koolimajadele on ka neil vastajail südameil, kes muidu ei näe alkoholi kättesaadavuses erilist ohtu. „Täiskasvanule ta kallale ei tule, aga koolimajast olgu alkoholi müügikoht kaugel" (v/van. Viljandi-m.). „Eriti kahjulikud on joogikohad koolimajade ja üldse rahvakogumis-kohtade lähedal" (v/van. Võrum.). „Üldine arvamine on, et müügikoht ei tohiks olla nii lähedal kooli- ja

rahvamajale, samuti vallamajale" (klj. Tartum.). Mõistagi suhtutakse kiriku ja kalmistu lähedal asuvatesse müügikohtadesse väga hukkamõistvalt ja seda muidugi ka Peterimaal. „Parem, et kirikust, koolimajast jt. asutistest viinakauplus oleks kaugemal — umbes 2 km" (klj. Petserim.). „Terves kihelkonnas nurisetakse selle üle, et viinapood on surnuaia värava ees"

(pastor Tartum.). Müügikohtade minimaalsemaks kauguseks kõigist neist üldtarvilikest asutistest peetakse 1 km, kuid mitmed vastajad soovivad suuremat vahemaad. „Hädavajalik oleks korraldus, et viina- ja õlle müügikohad saaksid kooli-, rahva- ja vallamajadest eemaldatud vähemalt 3 km kaugusele" (v/sek. Tartum.).

Pühapäeva- ja öörahu alkoholimüügi alal kehtima!

Alkoholi müügi asutiste lahtioleku aja piiramist nähakse rahva poolt heameelega. Ses asjas tehakse mitmeid ettepanekuid. Koolijuhataja Võrumaalt seab küsimuse: „Kas ei oleks võimalik seadust läbi viia, et pühadel ja pühapäevadel üldse alkoholiseid jooke maakauplustest ei müüdaks? Peamiselt pühapäeviti ei osata igavusest muud teha, kui klapitakse raha kokku ja hakatakse napsutama." „Vähemalt ei tuleks mingil tingimusel pühapäeval tar-

beainete kauplustes viina müüa" (v/van. Võrum.). Müügikohtade sulgemist soovitakse muidugi ka pühadel. Ka laadapäevadel ei ole alkoholimüük läheduses soovitatav, laadaplatsil endal ammugi mitte. Kõrtside lahtioleku aeg leitakse liiga pikk olevat. Üks naisvastaja Viljandimaalt arvab, et poleks midagi loomulikumat, kui et kõrtsid suletaks poodidega ühel ajal.

Seltsielust alkohol eemale!

Nägime juba, kuidas rahvas tunnetab alkoholi praegust kahjustavat mõju meie seltskondlikule elule. Vastavast kirjeldusest paistis selgesti vastu päris üldine eitav suhtumine alkoholimüügisse pidudel ja

org-ide einelaudades. Märgime siinkohal täiendavalt, et maksuta müügiloaga alkoholimüügi lõpetamine mõne üleriikliku organisatsiooni pidudel peetakse koheselt hädavajalikuks.

Rahvas ootab kohalikku keeluõigust.

Nagu nägime, peaks maarahva valdava enamuse meelest praeguste alkoholiolude parandamiseks esmabi andma just seadusandlus, kuna alkoholi liigse kättesaadavuse tõttu teised võitlusvahendid üksi osutuvad jõuetuks. Küsimuslehes polnud ühtegi küsimust selle kohta, missuguseid muudatusi meie alkoholi-

müügi korralduses soovitakse. Seda iseloomustavamaks olukorrale on aga see, et suur osa vastajaid on siiski päeva-valgele toonud rahva seas üldiselt omaksvõetud soove ja ettepanekuid alkoholiseaduse muutmiseks. Eelpool on püütud olulisemaid neist edasi anda. Kuid ülevaade rahva meeleolust oleks kaheldamatult

puudulik, kui siin jäetaks käsitlemata kohaliku keeluõiguse küsimus. On ju tõsiasi, et üldiselt praegu ei nähta võimalusi üldise keeluseaduse tagajärjekaks teostamiseks. Üldise ja kohaliku keelu vahel on aga osatud selge vahejoon tõmmata. Kohaliku keeluõiguse küsimust käsitatakse ühelt poolt kui kogukondliku demokraatia ja teiselt poolt kui alkoholi kättesaadavuse küsimust. Seda on aga võidud juba kogeda, missuguse meelega maarahvas suhtub alkoholi kerge kättesaadavuse võimalustesse. Mitte kuidagi ei peeta normaalseks olukorda, et ümbruskonna rahval endal ega tema esinduskogul pole peaaegu mingit kaasarääkimise õigust alkoholi müügiavastamise avamisel ja sulgemisel, kuigi just tema omal nahal kannab selle tagajärjed.

Meenutades endist korda alkoholimüügi alal, märgitakse: „Üldine rahva meeleolu on pahane (kohaliku) keeluseaduse kaotamise pärast“ (äriteenija Harjum.). Sedalaadi meeleolu nenditakse sagedaminigi. Eeskätt paljud omavalitsustegelased kasutavad juhust ankeedi kaudu teatavaks teha enda ja vallarahva seisukohta kohaliku keeluõiguse küsimuses. „Alkoholimüük peaks olema vähegi piiratud ja sündima ainult kas elanikkonna või esinduskogu soovil, aga küll mitte iga üksiku või organisatsiooni soovil, nagu keegi seda heaks arvab. — Peaks olema õigus kohalikul rahval kaasa rääkida ja sellega peaks ka arvestatama“ (v/sekr. Valgam.). „Lubade väljandmisel peaks kohaliku omavalitsuse soovidega arvestatama“ (v/van. Pärnum.). „Vallavolikogudele tuleks anda õigus viinakaupluste

sulgemiseks“ (v/sekr. Tartum.). „Minu isiklik kui ka vallarahva arvamine on, et seadus tuleks muuta nii, et ilma vallarahva nõusolekuta ei avataks müügikohti“ (v/van. Viljandim.). Üks vallavanem Võrumaalt teeb üsna ulatusliku ettepaneku: „Minu kui ka suurema enamuse nõue oleks, et mitte ühtegi alkoholi müügikohta ei avataks, kui selleks vallavolikogu luba ei ole. Veel oleks soovitatav, et ka siis, kui vallavolikogu annab loa ühte külla alkoholikaupluse avamiseks (pean tõendama, et volinikeks on väga palju neid, kes viina eest müüvad isegi oma hinge ära) ja kui küla nõuab sulgemist 50 allkirjaga, tuleks seal rahvahääletus toimida ainult selle küla kodanike osavõtul.“

Kohaliku keeluõiguse teostamise kohta rahvahääletusel on kahtlusi olnud ainult ühel vallasekretäril Tartumaalt: „Rahvahääletus kohapeal vaevalt tulemusi annab, sest müügikohapidajad panevad kõik mängu vastukihundamiseks.“ Vastaja ei eita sellejuures aga alkoholimüügi piiramise ega ka vallavolikogu mõjuva kaasarääkimise vajadust müügikohtade sulgemisel. Üldiselt ollakse praegu aga õige optimistlikud ka rahvahääletuse tulemustes. „Kui tuleks kohalik keeluõigus, hääle enamusega pandaks kinni“ (klj. Harjum.). „Paremik rahvast ootab pikisilmi kohaliku keeluõiguse teostamist ja on kindel, et see teostub ka meil. Eriti viimastel kuudel on rahvas tekkinud ootus, et valitsus võimaldab seadusega kohalikkude keeluõigust teostada juba lähemal ajal. Ollakse kindlad, et rahvas hääletab alkoholimüügi vastu“ (pastor Järvam.).

Veel kord — noorsoo pärast.

Noorsugu kannatab alkoholi kättesaadavuse all rängasti. Kui rahva suhtumine müügikohtade avamisse on eitav, siis suurelt osalt just noorsoo pärast. Mure noorsoo pärast paneb maarahvast ja tegelasi kõige rohkem järele mõtlema. Nii kaalutleb üks vallasekretär Tartumaalt: „Noored on liiga vastuvõtlikud ja nende pärast peaks küll midagi ära tegema, et nad mitte nii varakult alkoholi mõjutuse kätte ei langeks. Olgu see siis või üldine keeluseadus, ehk piirdugu sellega, et teatud aastate piirideni üldse alkoholi ei

müüdaks (kuni 25 a. vanuseni), või et neis aastais inimest kerge karistusega trahvitaks, kui joobnud olekus leitakse.“ Vallasekretär Läänemaalt kirjutab: „Viin peaks eriti noortele raskemini kättesaadav olema.“ Ebasoovitavaks peetakse noorte osavõttu neist orgidest, kes omavad alkoholiga einelaudu või kes korraldavad alkoholiga pidusid. Koolijuhataja Järva maalt soovib: „Vähemalt võiks esineda ettepanekuga, et kus tõe- tõe seltsimajades korraldatakse pidusid, keelataks neisse ühingu- se alaealiste liikmeksastumine.“

Kõik ei ole vastu.

Et käesolev ankeet on kõigiti õnnestunud, seda tõendab pääle muu see asjaolu, et ankeedi kaudu on kajastust leidnud igasugused meeleeolud. Kui ülekaalukas enamuses meie valdades on alkoholi müügikohtade avamise pärast selgelt eitav meeleeolu valitsev, siis ei ütle see veel, et neis valdades kõik kodanikud oleksid müügiasutiste vastu, samuti kui jaatava meeleeoluga valdades loomulikult kõik kodanikud pole jaataval seisukohal. Siinjuures tuleb märkida, et suurem osa vastajaid on püüdnud oma isiklikke seisukohti, kui nad pole kooskõlas üld- suse arvamisega, vähemalt taga- plaanile jätta. Tõe huvides tuleb mõõnda, et küllaltki rohkesti leidub maarahva hulgas suhtumist, mida eelpool on nimetatud „ebasel- geks“. Rahva suhtumise kohta küsimusse valitseb ebaselgus ees- kätt neis valdades, kust vastajad üsna võrdselt annavad põhiliselt lahkuminevaid vastuseid, näit. val- lasekretäri andmeil on suhtumine

eitav, vallavanema andmeil aga jaatav. Osalt tingib ebaselguse vastuse mõtte tumedaksjäämine — ei ole selge, kas eitatakse müügi- kohtade avamist või sulgemist.

Siinkohal pakub huvi vahest mõnel pool valitsev ükskõik- sus küsimuse vastu. Oige mitmed omavalitsustegelased vastavad šab- looniliselt: „Ei ole midagi erilist,“ või „ei ole rahutust märgata“, või lihtsalt — „ükskõikne“. Üks valla- sekretär Harjumaalt vastab: „Rah- vast niisugune asi ei huvita ja sel- lest palju ei räägita.“ Ükskõikset suhtumist esineb kõige enam Pet- serimaal ja seal on selle põhjuseks joomaharjumus, teistes maakonda- des märgitakse ükskõiksust märk- sa vähem ja sealgi enamasti neis valdades, kus joomine pole või on ainult vähe suurenenud. Üldiselt esineb aga ükskõikset meeleeolu rahva seas vähe. Alkoholiküsimus on peaaegu igal pool kõneaineks — ühel kohal rohkem, teisel kohal vähem.

Uute müügikohtade avamist tervitatakse.

Jaatav suhtumine näib olevat selgelt ülekaalus ainult 27 vallas, millest enam kui pool kuulub pindalalt vähemate valdade hulka. Kuna olukord nendes valdades küllalt palju huvi pakub, aga sealset seisukohad ometi liig vähearvuliselt esindatud on, siis tuleb ses osas tsiteerimisel rikkuda tunduvalt proportsionaalsuse põhimõtet jaatava suhtumise selgemalt esiletoomise kasuks. Mitme valla kohta on märgitud vastustes ainult „jaatav“, „poolt“, millele teinekord

omavalitsustegelaste poolt on üsna stereotüüpselt lisatud, et „rahva meeoleolu on rahulik“. Petserimaalt teatatakse, et „avamist tervitatakse“ (v/van.) ja et rahva meeoleolu on „tingimata pooldav“ (usaldusmees). Tublisti irooniat tundub väljendustes nagu: „Siin nähakse meeeldi, et joogikohad asuksid kas või igas majas“ (vallasekr. Tartum.) või: „Teiselt poolt soovitakse, et alkoholised joogid koju saadetaks“ (klj. Võrum.).

Salaalkohol kollitab.

Rahva jaatav suhtumine müügikohtade avamisse näib eeskätt olevat põhjendatud salaalkoholi kartusega. Avalike müügikohtade võrgu harvendamisel levivat salavedu, salamüük ja puskariajamine. Kuigi nähakse selgesti joomapahe suurust ja müügikohtade võrgu tihedust, leitakse „kuid kaotada neid on võimatu, sest siis avaks salamüük oma ukсед“ (v/van. Harjum.), või „muidu öitseks salamüük“ (klj. Viljandim.). Eriti Võrumaal on meeoleolu „salaurgaste kartusel osalt jaatav“ (v/van.). Keegi Võrumaa vastaja, kes on eelistanud anonüümseks jäämist, arvab koguni: „Joogikoha avamine

tegi tuska ainult salaviinamüüjaile ja puskaripruulijaile, kuna nende kaubitsemisele tuli avalikult lõpp.“ Milline see „avalik salamüük“ Võrumaal oli, selle jätab vastaja küll selgitamata. Üks Virumaa vallavanem läheb koguni kaugele oma väites: „Joomine näib eriti hoogu võtvat siis, kui katsutakse seda pidurdada müügikohtade sulgemisega, sest kohe avanevad soodsad võimalused jällemüüjatele.“ Nähtavasti selle vastaja arvates joomise põhjuseks on jonn ja edukamaks joomise vastu võitlemiseks oleks selliste isikute juures tarvilik tööpoolest alkoholi koju kättekandmine.

Küsimuse selgituseks.

Ankeedi korraldaja on tõsiselt arvestanud salaalkoholi küsimust, olles esitanud asja kohta tervelt kolm küsimust (vormiliselt küll kaks) ja nimelt salapiirituse, salaviinamüügi ja puskariajamise ulatuse ja selle muudatuste põhjuste kohta. Asja tähtsuse pärast aval-

dame allpool ülevaatlikud tabelid, milles on kokkuvõtted tehtud vastajate arvu (mitte valdade arvu) järgi.

Kokkuvõtete tulemuste hindamisel tuleb arvestada seda, et vastavad küsimused pärisid olukorda üldiselt enne 1. VII 34 ja pärast

1. VII 34, jättes määramata eriti ajavahemiku, mida oleks tulnud silmas pidada vastamisel olukorra kohta enne 1. VII 34. Paistab, et mitmedki vastajad salaalkoholi esinemise ka sõjaaegsetel aastatel on kandnud rubriiki „enne 1. VII 34“. See asjaolu muidugi võimaldab ülehinnata 1. VII 34 järele toimunud olukorra paranemise ula-

tust. Ka on päris selge, et tagasimineku algust salaalkoholi levimises ei saa siduda mingi kindla kuupäevaga, sest pole tegemist ainult ühe muutuse põhjusega, nagu allpool näeme. Ometi teatava ülevaate olukorra arengust pakuvad tehtud kokkuvõtted, näidates vähemalt üldist tendentsi.

Salapiirituse hädaohtu ei ole enam.

Nagu juba märgitud, näitab salaalkoholi tootmise ja levimise üldine tendents paranemise suunda. Eriti silmapaistev on salapiirituse levimise tagasimineku: iga 100 vastuse kohta, mis nendivad salapiirituse levimist oma ümbruskonnas enne 1. VII 34, tuleb ainult 52 vastust, mis levimise fakti kinnitavad ka pärastise ajajärgu kohta ja endise iga 100 vastuse asemel ainult 6 vastust mainivad veel rohket levikut. Ei saa jääda mingit kahtlust, et salapiirituse alal on olukord palju paranenud. Suhteli-

juhtumit. Petserimaa selle eest on küll hädas eetri salaveoga Lätist ja denaturaadiga, mis valgub sisse Võrumaalt.

Säärase ulatusliku muutuse põhjusteks peetakse:

Valve ja karistuste kõvendamist jt. seda laadi abinõusid vähenemise põhjustena mainitakse suuremal määral eriti mereäärsete valdade vastajate poolt, kuna salapiirituse kadumist legaalse alkoholimüügi soodustuste arvele kirjutavad rohkem sisemaa

valve kõvendamist — piirivalve ja politsei energilist tegevust	60 vastuses,
piirituseveo emalaevade eemaldamist ranna lähedusest	9 "
rasket kättesaamist	8 "
karistuste valjendamist salavedajatele	40 "
erilisi abinõusid võimude poolt	2 "
seega kokku salavedu otseselt raskendavaid asjaolusid	119 "
legaalse alkoholimüügi soodustamist riigi poolt	32 "
riigiviina hinna alandamist	12 "
rahva jõukuse tõusu	2 "
seltskondlikku tegevust, eriti karskustööd	2 "

selt enam esineb salapiiritust mereäärsetes maakondades, sisemaalist levikut tõendavad veel ainult mõned üksikud vastajad. Kuid varemgi pole salapiiritus sisemaal arvestatavat osa etendanud. Valga- ja Petserimaa kohta pole teada ühtegi säärast

vastajat, kes pole küllalt teadlikud võimude poolt salaveo tõkestamiseks tarvituselevõetud abinõudest, aga ometi püüavad kuidagi olukorda seletada. Vastajate enamusele on päris selge, et ka enne 1. VII 34 legaalne alkohol oli igal pool vähemalt salamüüjatele

Tabel nr. 8. Salapiirituse levimine maakondade järgi.

Maad	Enne 1. VII 34			Pärast 1. VII 34			Enne 1. VII 34			Pärast 1. VII 34			Olukord pärast 1. VII 34 võrreldes olukorraga enne 1. VII 34 Vastuste arv enne 1. VII 34 = 100	
	on esinen.		ei ole esinenud	on esinen.		ei ole esinenud	on esinenud		ei ole esinen.	on esinenud		ei ole esinen.	Esineb	
	rohkesti	kokku 1)		rohkesti	kokku		rohkesti	kokku		rohkesti	kokku		rohkesti	kokku
	Vastuste arv						Iga 100 vastuse kohta							
Harju . . .	13	34	53	1	9	82	39	61	10	90	8 2)	27		
Järva . . .	2	11	41	—	5	47	21	79	9	91	—	45		
Lääne . . .	10	44	48	1	24	66	48	52	27	73	10	55		
Petseri . . .	—	—	28	—	—	29	—	100	—	100	—	—		
Pärnu . . .	14	42	38	2	35	48	54	46	42	58	14	83		
Saare . . .	8	32	24	—	13	42	59	41	24	76	—	41		
Tartu . . .	1	8	114	—	3	119	6	94	2	98	—	37		
Valga . . .	—	—	25	—	—	25	—	100	—	100	—	—		
Viljandi . . .	—	4	60	—	2	62	6	94	3	97	—	50		
Viru . . .	23	58	40	—	32	66	59	41	34	66	—	55		
Võru . . .	1	7	55	—	1	61	11	89	2	98	—	14		
Kokku .	72	240	526	4	124	647	31	69	16	84	6	52		

palju kättesaadavam kui eemal merel asuv salaalkohol. Salapiirituse ulatusliku vähenemise peamiseks põhjuseks peetakse ikkagi seda, et „välismaa salapiirituse kättesaamine ja sellega kauplemine on

tehtud peaaegu võimatuks“ (v/van. Saarem.), kinnitatakse ka, et „vähenemine ei ole tingitud veini müügikoha avamisest“ (v/sekr. Saarem.).

Puskariajamises tagasimineku, kuid mitte legaalse alkoholi parema kättesaadavuse tõttu.

Võrdlemisi ulatuslikku tagasimineku võib tähele panna ka salaalkoholi tootmises — puskariajamises. Iga 100 vastuse kohta enne 1. VII 34 nendib puskariajamise esinemist hilisemal ajal 66

1) Sisaldab vastuste üldarvu, mis märgivad salapiirituse esinemist, seega ka nende vastuste arvu, mis tõendavad selle nähtuse rohkesti esinemist.

2) See tähendab, et iga 100 vastuse kohta, mis teatavad salapiirituse rohkest esinemisest enne 1. VI 34, tuleb keskmiselt 8 vastust, mis väidavad sama pärast 1. VII 34.

vastust, suuremal määral esinemist 27 vastust. Kuid just ses osas on vastused kõige ebamäärased, näit. öeldakse, et kunagi varem on ette tulnud üksikuid juhtumeid. Ometi võib siingi tunduvat tagasimineku märkida. Puskariajamises seisavad esikohal Petseri-, Võru- ja Virumaa. Petserimaa kohta märgitakse isegi vähest tõusu pärast 1. VII 34. Petseri- ja Võrumaal on praegugi veel puskariajamise esinemist tõendavate vastuste arv ülekaalus seda eita-

Tabel nr. 10. Salaviinamüük maakondade järgi.

M a a d	Enne 1. VII 34			Pärast 1. VII 34			Enne 1. VII 34		Pärast 1. VII 34		Olukord pärast 1. VII 34 võrreldes olukorraga enne 1. VII 34 Vastuste arv enne 1. VII 34=100.	
	on esine.		ei ole esineud	on esine.		ei ole esineud	on esineud		ei ole esine.		Esineb	
	rohkesti	kokku		rohkesti	kokku		on esineud	ei ole esine.	on esineud	ei ole esine.	rohkesti	kokku
	Vastuste arv						Iga 100 vastuse kohta					
Harju . . .	5	41	37	2	33	46	53	47	42	58	40	80
Järva . . .	4	22	23	1	14	30	49	51	32	68	25	64
Lääne . . .	4	24	47	4	13	56	34	66	19	81	100	54
Petseri . . .	9	22	3	6	22	4	88	12	85	15	66	100
Pärnu . . .	6	30	34	6	24	39	47	53	38	62	100	80
Saare . . .	1	10	40	—	5	45	20	80	10	90	—	50
Tartu . . .	20	81	54	17	66	62	60	40	52	48	85	81
Valga . . .	1	10	13	—	9	13	48	52	41	59	—	90
Viljandi . . .	4	30	29	2	23	31	51	49	43	57	50	77
Viru . . .	10	63	31	4	46	43	67	33	52	48	40	73
Võru . . .	5	50	17	4	45	20	75	25	69	31	80	90
Kokku .	69	383	308	46	300	389	55	45	43,5	56,5	65	78

vate vastuste kõrval. Selle vastu peaaegu üldse ei ole esinenud ega esine puskariajamist Valgamaal, praegu esineb seda vähe ka Läänemaal, Pärnumaal, Saaremaal ja Viljandimaal. On tarvilik tähele panna, et alkoholi müügiastutiste võrk Valga- ja Võrumaal on tiheduselt ühtlane ja tihedam võrreldes teiste maakondade võrguga. Müügi-kohtade arvu tõus pärast 1. VII 34 on aga Võrumaal kaugelt suurem (100 asemel 250) kui Valgamaal (100 asemel 157). Juba need vähesed võrdlused ei luba salaalkoholi tootmise levimise ulatust seada kindlasse sidemesse muutustega legaalse alkoholi kättesaadavuses. Tegelikult ka väga vähesed vastajad kirjutavad peamiselt legaalse alkoholi kättesaadavuse arvele puskariajamise vähenemist. Viinahinna kujunemist seotakse aga märksa rohkema arvu vastajate

poolt puskariajamise arenguga. Nii kirjutab üks koolijuhataja Virumaalt: „Et söögiainete hinnad kõrged ja viinahind odav, siis ei tasanud tööd ja vaeva. Kuid kuulda on, et kerkinud hindadega hakatakse kodusel teel pruulima viina.“ Umbes samuti teatatakse Võrumaal, et seal puskariajamine on arenenud just majanduskriisi tõttu, millal viina hind oli suhteliselt kallim toorainete hinnast. Majandusliku seisukorra paranemist ja stabiliseerumist peab arvukas kogu vastajaid puskariajamise vähenemise põhjuseks. Sel taustal selgub ka, miks jõukamates maakondades puskariajamist üldse vähem esineb. Üks Valgamaa valdategelane ütleb: „Mulk tarvitab puhast kaupa.“ Suur puskariajamise esinemine teatavates paikades on osalt seletatav ka traditsioonidega, mis on saanud arenda eriti metsatagustes nurkades või muude soodustuste tõttu. Kahelda-

matult hästi on mõjunud pruulimise vähendamiseks järelevalve ja karistuste kõvendamine sel alal. Varem olevat esinenud juhtumeid,

kus pruulijad on maksnud „pan- tendimaksu“ oma toodetes järelevalve teostajatele.

Salamüük püsib. Seadusevastane müük kauplustes.

Kindlasti suurimat tähelepanu väärib salamüügi küsimus. Selle all on mõeldud legaalse alkoholi levitamist jällemüüjate poolt, kes toimetavad seda müügiloata, mille tõttu nende äri on vaba maksustamisest riigikassa heaks. Salamüüki on esinenud ja esineb ka praegu üsna suurel määral. Iga 100 vastuse kohta, mis mainivad salamüügi esinemist enne 1. VII 34, tuleb 78 vastust, mis tõendavad salamüügi hilisemat esinemist. Seega kahanemine kõigest $\frac{1}{5}$. Ka salamüügi poolest nagu puskariajamises seisavad esikohal Petseri-, Võru- ja Virumaa, kuid küllalt levinud on salamüük ka Tartu-, Viljandi-, Harju-, Valga- ja Pärnumaal. Levimise

ulatus on endine Petserimaal, võrdlemisi vähe muutusi on sündinud Valga- ja Võrumaal. Eriti vähenenud on salamüük Saare- ja Läänemaal. Nendest muudatustest võib juba selgelt järeldada teatavat sidet legaalse alkoholi kättesaadavuse suurenemise ja salamüügi vähenemise vahel, eriti Saare- ja Läänemaal. On ju neis kahes maakonnas legaalse alkoholi müügikohtade arv kõige enam tõusnud. Kuid ka Võrumaal kuulub müügikohtade arvu suuremate hulka, ometi pole seal salamüügi tunduvat vähenemist märgata!

Nagu eelpool selgus, kannabki teatav osa vastajaid salamüügi

Tabel nr. 9. Puskariajamine maakondade järgi.

M a a d	Enne 1. VII 34			Pärast 1. VII 34			Enne 1. VII 34		Pärast 1. VII 34		Olukord pärast 1. VII 34 võrreldes olukorraga enne 1. VII 34. Vastuste arv enne 1. VII 34 = 100	
	on esinen.	ei ole esinenud		on esinen.	ei ole esinenud		on esinenud	ei ole esinen.	on esinenud	ei ole esinen.		
	rohkesti	kokku	ei ole esinenud	rohkesti	kokku	ei ole esinenud	on esinenud	ei ole esinen.	on esinenud	ei ole esinen.	rohkesti	kokku
	Vastuste arv						Iga 100 vastuse kohta					
Harju . . .	5	33	57	1	21	70	37	63	23	77	20	64
Järva . . .	3	23	25	1	14	33	48	52	30	70	33	61
Lääne . . .	2	26	59	—	6	76	36	64	7	93	—	23
Petseri . . .	3	23	7	2	24	8	77	23	75	25	67	104
Pärnu . . .	1	16	58	—	6	69	22	78	8	92	—	37
Saare . . .	1	6	45	—	5	48	12	88	9	91	—	83
Tartu . . .	6	43	79	2	26	94	35	65	22	78	33	60
Valga . . .	—	—	21	—	1	21	—	100	5	95	—	—
Viljandi . . .	—	13	40	—	7	44	25	75	14	86	—	54
Viru . . .	8	62	39	2	43	53	61	39	45	55	25	69
Võru . . .	4	45	25	1	39	31	60	40	56	44	25	87
Kokku .	33	290	455	9	192	547	39	61	26	74	27	66

vähendamise peamiselt alkoholi suurema kättesaadavuse kontosse, arvestades selle kõrval oluliselt ka järelevalve ja karistuse kõvendamise positiivset mõju. Lähemal süvenemisel ankeedi vastuste kaudu kokkutulnud materjalisse selgub, et alaliste salamüügi — tavalise mõiste järele — kohtade arv on teataval määral vähenenud legaalse alkoholi müügikohtade avamise tõttu läheduses, kuid veidigi eemal asetsevates paikades võib märgata isegi salamüügikohtade arvu tõusu, samuti pidude ja rahvakogumiste korral. Salaviinamüüjate jalavaev on vähenenud riigiviina kaupluse avamise tõttu naabruses. „Rahvapidude korral on salamüük isegi suurenenud. Viinakauplus on lähikonnas ja iga salamüüja saab sealt viina just enne rahvapeo algust“ (klj. Läänem.). „Viinapoepidaja toob ise salamüüjatele viina koju kätte“ (usaldusmees Tartum.). See on muidugi ka abinõu läbimüügi tõstmiseks alkoholikaupluste praeguse rohke arvu tõttu kujunenud pienevas võistluses. Koolijuhataja Tartumaalt peab salamüügi suurenemist enesestmõistetavaks, sest „joomine on enam arenenud, mispärast joogi järgi on tarvidus suurem¹⁾“.

¹⁾ Maksude Talituselt saadud andmed näitavadki tõepoolest salamüügi ja alk. jookide loata hoidmise juhtude üldarvu järjekindlat tõusu viimastel aastatel:

1935./36. eelarveaastal 587 juhtu

1936./37. " 656 "

1937./38. " 757 "

Samal ajal on legaalse alkoholi müügikohtade arv tõusnud 1.604-lt 31. III 35) 2.446-le (15. I 38). Seega alkoholi müügikohtade arv on tõusnud 52%, salamüügi juhtude arv 29% võrra!

Kui üldiselt salamüük väljaspool legaalse alkoholi müügiasutisi ongi vähenenud, kuigi tunduvalt vähem kui puskariajamine ja salapiirituse vedu ja müük, siis selle asemel on aga maa vallutanud teist laadi alkoholi salamüük — alkoholi seesjoomiseks müümine ainult väljaviimiseks määratud kauplustes, müük kaupluste kinnioleku ajal, ka ööseti ja viinamüük õllekauplustes. Kuivõrd laialdaselt selline salamüük esineb, seda on vastaval kohal kirjeldatud. Vastajad juhvivad uuesti sellele tähelepanu: „Ent kas ei ole salamüügiks viinamüük väljaspool kauplemise aega?“ (põllumees Järvamaalt). Tabelis toodud kokkuvõtetes pole sellist salamüüki arvestatud, vastasel korral kokkuvõtted näitaksid küll õige suurt salamüügi suurenemist samal ajal, kui legaalsest alkoholi müügiasutiste arv on tõusnud ligi 2,5 kordseks.

Salaalkoholi levimise hädaohtu ja sellega kaasaskäivaid pahesid tuntakse väga selgesti vastajate enamuse poolt. Mõnede arvates salamüük suurendab joomist isegi niivõrd, et „kui leiduks võimalusi salakõrtside sulgemiseks, kaoks alkoholitarvitamine üle riigi 60% ulatuses“ (v/sek. Harjum.). Kuid ülekaalukas enamus neist, kes alkoholi müügi kitsenduste teostamise puhul oletavad salaalkoholi levimise suurenemist, peavad siiski viimast praegusest olukorrast vähemaks paheks. Nii arvatakse: „Salakõrtsid peavad joojad end ikkagi varjama, neid on vähem näha. Nüüd on aga viinakaupluse ümbruses alati näha purjus mehi ja kuulda nende kisa, eriti suvel. Pühapäeviti ei lakka see ka öösel“ (klj. Pärnum.). „Salaviina saavad ainult üksikud igal ajal,

igauks seda otsima ei lähe" (klj. Harjum.). „Olgugi et osa parandamata joodikuid valgub salakõrtsidesse, mida praegu ei ole, suur osa viinavõtjaid peab enesele andavaks minna salakõrtsi ja üldse ei tekigi kiusatust ostmiseks" (klj. Järvam.). Vana koolitegelane Harjumaalt kirjutab: „Olen kindel, et kui viina (avalik) müük kaob, siis

suureneb salamüük ja kodune ajamine. Kuid see on kui allikas, mis vahest niriseb ja jälle kuivab ära, kuid nüüd on jõgi, millel pole otsa ja kuhu palju inimesi upub." Rohkesti leidub vastajaid, kelle arvates salaalkoholi vastu tuleb võidelda järelevalve kõvendamisega senisest suuremal määral.

Võta pitsi ja pea aru!

Kartus salaalkoholi levimise pärast on kõige suuremal määral aidanud tekitada või säilitada praegu üldiselt harva esinevat jaatavat suhtumist müügikohtade avamisse. Ometi tulevad arvesse ka teistsugused motiivid, millest on tingitud kui mitte alati jaatav, siis vähemalt ükskõikne suhtumine. Nende hulgas seisab esikohal parajuse põhimõte: „Võta pitsi ja pea aru!" rõhutamine. See sama mõte varieerub teisteski rahva kõnelustest väljanopitud lausetes: „Ega ta kellelegi peale tule." — „Ega viin ise mehele kallale tule, mees läheb viina kallale." Üks Harjumaa vallavalitsuse allkirjadega vastus selgitab asja lähemalt: „Joogikohtade olemasolule vaadatakse kui endastmõistetavale olukorrale, tähendades, et joodik joobigal tingimusel, karsklane ei kunagi, parajuslane teadlikult — temagi ei tohi kolmandaid ega olukorda süüdistada." Koolijuhataja Läänemaalt täiendab: „Pooldajad

on väikesed viinatarvitajad kellele „viin peale ei tule." Ja ega nad enda himu ja naudingu pärast poolda alkoholi head kättesaadavust, kaugeltki mitte! „Mõned arvavad, et peab ikka olema, kust hobuse jalale muidu rohtu saab" (Läänem.). Muidugi võib siin olla ka eksiarvamustega tegemist. „Peaks aga piiritust kergesti saama arstimiseks" (Läänem.). Et parajuse jutlustamine praeguste alkoholiolude seisus juures pole enam omal kohal, seda tõendab juba üksi asjaolu, et seda esineb rahva hulgas praegu kaugelt vähem kui varemil ajal. Pole huvituset, et parajuslaste väiteid mitmed vastajad ise kummutavad, kuigi ükski küsimus selleks parajat juhusit ei pakkunud. „Pooldajad väidavad, et ega viin kellelegi peale tule, kuid elus juhtub sagedasti just seda, et viin tõesti ka korralikule inimesele peale tuleb ja just sõprade kaudu" (v/sekr. Tartum.).

Viinavabaduse jutlustamine.

Mõnede meelest alkoholi müügi piiramine tähendab vabaduste kitsendamist. „Pooldajad väidavad: las rahvas elab (= on kitsendamatu, vaba), küll igauks teab isegi, mis halb, mida

võib, mida ei või" (klj. Tartum.). Ühe anonüümse vastaja teatel, kes soovitab $\frac{3}{4}$ l viina hinnaks Kr. 13.33, „on levinud arvamine, et vabal eestlasel peaks leiduma niivõrd enesevalitsemise taht, et

saab takistamatult mööduda joogikohast ilma asunikku" võtmata" ¹⁾. Siit hargneb edasi omalaadiline maaorientatsioon: „Ühed seletavad, et linnas on igal uulitsanurgal joogikoht ja et mis hoolalune see maamees siis on, kui selle eest peab ukсед suletama. Kui piirata asja, siis tehtagu seda nii linnas kui maal." (v/sekr. Viljandim.) On ilmselt selge, et enamus vastajaid ei pea lugu säärasest vabadusest,

mis kasu toob vähestele, kahju aga paljudele.

Petserimaal põhjendatakse oma jaatavat suhtumist avameelselt tarbega viina järele: „Viinata pole elu mõeldav" (usaldusmees). Virumaalt kostab hääli: „Kuhu me oma kartulad paneme, kui viina ei müüda?" (klj.). Üks Tartumaa pastor märgib, et mõned põhjendavad: „mis valitsus teeb, on tarvilik ja hea."

6. Aktsioonid müügikohtade avamise vastu ja nende sulgemiseks.

Vallavolikogude arvamusi ja seisukohti.

Kehtiv alkoholimüügi seadus jätab vallavolikogudele arvamuse avaldamise õiguse seesjoomiseks määratud müügiasutiste — trahteriäride — avamisel. Kuid Maksude Talitus müügiloa andmisel pole selle arvamusega seotud, vaid saab ka volikogu eitava arvamuse korral anda loa asutise avamiseks.

Vastustes vastavale küsimusele registreeritakse üldse 59 valla kohta arvamuste avaldamist. Nendes valdades on avaldatud avamist pooldavaid arvamusi 36, eitavaid arvamusi 23 vallavolikogu poolt. Seega 61% avaldatud arvamustest on avamist pooldavad, valdade üldarvuga võrreldes on see arv

aga tühine — vaevalt 10%. Volikogude pooldavaid arvamusi motiveeritakse: „Küsimus on volikogus olnud enne minu vallavanema aega. Sel korral otsustas enamus jaatavalt, kuna arvati, et see pidurdavat salamüüjate tegevust... Praegu võiks ehk vallavolikogu seisukoht olla vastupidine" (v/van. Tartum.). „Vallavolikogu ei ole takistanud müügikoha avamist, põhjendades oma otsust sellega, et niikuinii võidakse ikkagi müügikoht avada" (klj. Läänem.).

Tegelikult näemegi, et ankeedi vastustes registreeritud 23 eitavast arvamusest on arvestatud 11 arvamust, kuna arvestamata on jäetud ka 11 arvamust. Ühel korral on sooviavaldaja ise loobunud avamisest vallavolikogu eitava arvamuse mõjul. Saaremaalt teatatakse: „1937. a. avati Orissaare alevikku restoran, mille avamise vastu oli vallavolikogu ühel häälel." Tartumaa kuuldub: „Mõni päev pärast vallavolikogu eitava otsuse teadasaamist avati õllejoogikoht seesjoomiseks."

¹⁾ Taoliste väidete puhul märgib Taani ajakirjanik Larsen-Ledet: „Imelik küll! just need, kes kõige tulisemalt kaitsevad nõuet, et peaks olema vabadus pidada joovastavaid jooke, kus aga soovitakse, kuuluvad alati nende hulka, kes muidu rahvale lubavad nii vähe kui võimalik vabadust" („Die Gemeindeabstimmungen in Dänemark", 3. tr., Hamburg 1935.).

Suurem osa vastajaid teatab, et volikogult pole üldse küsitud arvamust. „Vallavolikogu ei saanud eitavale seisukohale asuda, sest temalt küsiti ainult, kuhu kohta oleks soovitam viinakauplus avada“ (Harjum.). „Vallavolikogu oleks alati keelutõuse teinud, kuid see ei mõju, sest seaduse järgi ei küsita seda volikogult“ (v/sek. Tartum.). Tõepoolest seadus ei nõua vallavolikogu seisukoha küsimist välja viimiseks määratud müügikohtade avamise kohta. Siiski on märgitud tervelt 60 vallavolikogu ja -valitsuse kohta, et nad on omal alga-

tusel võtnud eitavaid seisukohti säärase müügikohtade vastu, kas või ainult selleks, et mõjutada kohalikku kaupmeest. Nendel on olnud jaatavaid tulemusi 13 juhtumil (21%), ei ole olnud 39 juhtumil (65%), ülejäänud otsuste tulemus on teadmata. Rida vastajaid meenutab ka varasemaid (enne 1. VII 34) eitavaid seisukohti ja nende saatust. Nii on 27 vallast, kus varem volikogu on olnud eitaval seisukohal, 20 vallas jäetud tähele panemata varasemad eitavad seisukohad. Teada on, et 2 säärases vallas ei ole siiski müügikohti juurde avatud

Seltskond ja omavalitsus protesteerivad.

Kuid peale otseselt seaduses ettenähtud juhtude on ka valla rahvas, samuti kui vallavolikogud ja -valitsused, üsna rohkesti aktiivsust osutanud joogi- ja müügikohtade vastases võitluses. Ankeedi vastustest selgub, et vähemalt 106 vallas — 29% valdade üldarvust — on astunud mingisuguseid samme uute müügikohtade avamise vastu või olemasolevate sulgemiseks olgu palvekirjade, resolutsioonide, sooviavalduste, delegatsioonide, isiklike mõjutuste vm. näol kesk- ja kohalike võimude ning müügikoha avajate või pidajate eneste ees¹). Aktsioonid on soo-

vitud tulemusi andnud 27 vallas, mis teeb 25% aktiivsust osutanud valdade üldarvust, kuid 60 vallas (57%) pole saavutatud sihti, 19 valla kohta on tulemused teadmata.

Aktsioonide algatajate esireas seisavad omavalitsused (33) vallavolikogu, -valitsuse ja -vanema ning koolid (33) õppenõukogu, hoolekogu ja lastevanemate koosolekute näol, neile järgnevad naisorganisatsioonid (26), peamiselt maanaisteseltsid, hariduslikud orgid (21), kirik (14) ja teised (19).

Proteste on esitatud enamasti üksikute alkoholi müügiasutiste avamise vastu või sulgemiseks koolimajade, kirikute, rahvamajade, vallamajade jt. asutiste läheduses. Koolimajade läheduses asetseva alkoholimüügi takistamiseks on otsitud abi ka maakoolivalitsustelt. Teinekord on selline aktsioon andnud soovitud tulemusi, kuid märgitakse „ka maakoolivalitsus pooldas protesti — viinamüük kestab“ (Läänem.). Mitmed aktsioonid on taotlenud ka üldisemaid ees-

¹ Maksude Talituse lauajuhendid registreerivad alkoholi müügikohtade ja müügikorralduste kohta esitatud märgukirju eelarveaastate järgi järgmiselt:

1934/35 (pärast 1. VII 34)	13	märgukirja
1935/36	10	„
1936/37	26	„
1937/38	44	„

Kokku 93 märgukirja.

Tabel nr. 11. Kohaliku seltskonna ja omavalitsuse aktsioonid alkoholi müügikohtade avamise vastu või nende sulgemiseks.

Maad	Valdade üldarv	Mitm. vallas aktsioone teostatud?		Tulemused (valdade arvu järgi):			Algatajad (valdade arvu järgi):					
		Arv	% valdade üldarvust	jaatavad	eitavad	teadmata	omavalitsused	koolid, õpet., lastev.	kirik	nais-organisid	haridusl. organisid	teised
Harju . .	44	13	30	4	7	2	3	3	4	3	3	1
Järva . .	20	5	25	2	3	—	3	2	—	2	—	—
Lääne . .	33	9	27	2	5	2	3	4	3	1	1	1
Petseri . .	11	2	18	2	—	—	2	—	—	—	—	—
Pärnu . .	41	13	31	2	10	1	4	5	—	5	3	7
Saare . .	18	7	39	1	4	2	5	—	2	—	2	—
Tartu . .	64	14	26	2	11	1	3	7	1	2	5	2
Valga . .	19	5	27	2	3	—	1	1	—	2	—	3
Viljandi	34	15	44	3	6	6	4	2	1	3	3	3
Viru . .	40	10	25	2	5	3	2	3	1	4	1	2
Võru . .	41	13	31	5	6	2	3	6	2	4	3	—
Kokku . .	365	106	29%	27	60	19	33	33	14	26	21	19
% %				25%	57%	18%						

m ä r k e. Ühes Tartumaa vallas on 26 seltsi ja ühingu poolt palutud müügikohtade arvu piiramist ja alkoholimüügi lõpetamist I järgu tarbeainete kauplustes. Saaremaal on üks vallavolikogu selle aasta algul otsustanud „pöörata maavalitsuse poole ettepanekuga, et alkoholimüügi seadust saaks muudetud sedavõrd, et alkoholi müügikohtade avamisel ainult ei kuulataks ära vallavolikogu arvamus, vaid seda ka arvestataks.“ Võrumaal on üks karskusselts asunud aktsioonile salamüügi vastu.

Palvekirju, sooviavaldusi, resolutsioone jm. on esitatud riigivallavolikogule (resp. riigihoidjale), valitsusele, peaministrile, majandusministrile, siseministrile, Maksude Tallitusele jt. keskasutistele, maavalitsustele ja vallavolikogudele ja

vallavalitsustele. Kuid eitav seisukoht on teatavaks tehtud tihti ka müügikoha avajatele, eriti kui nendeks osutuvad organisatsioonid, nagu tuletõrje ja majandusühisused. Tartumaal on üks koolihoolekogu teatanud oma eitava seisukoha meie suuremale majandusühisusele koolimaja läheduses asetsevas harukaupluses alkoholimüügi avamise kohta, hoolekogu seisukohta ei ole pandud tähele. Mõnel juhtumil on püütud sihti saavutada kohaliku konstaabli kaudu, püüdes temale selgitada ja põhjendada rahva suhtumist müügikohtadesse. Ka see viis on andnud teatavaid tulemusi. Harjumaalt on maanaised saatnud isegi delegatsiooni peaministri juurde, et saavutada tegevuspiirkonnas asetseva müügikoha sulgemist.

Passiivsuse põhjusi.

Kuna suur hulk müügikohtade vastašeid üritusi on läinud tühja,

siis on väga üldiselt levinud arvamine, et need „ei tasu vaeva“. „Te-

gelikke samme kellegi poolt ei ole astunud, kuna valitseb arvamine, et see on asjata vaev" (klj. Harjum.). Mitmel pool on olnud kavatsusi midagi ette võtta, „kuid kaugemale pole mindud — ei aitavat.“ „Viimasel ajal ei ole selleks samme astunud ette teades, et sellest midagi välja ei tule“ (v/van. Läänem.). Päris üldine on arvamine, et „ega nõudmistel tagajärgi ei ole.“ Võrumaalt teatatakse, et enne sõda on naised astunud samme joogikoha sulgemiseks ja saavutanud sihi (maanaine). Paljud väidavad, et „on ette teada, et vastavad võimud proteste ei arvesta seadusliku aluse puudumisel“ (klj. Harjum.). „Puuduvad seaduslikud võimalused tõhusate sammude astumiseks“ (klj. Harjum.). Üks vallasekretär Võrumaalt seletab: „Piirituse müügi seaduse muutmise alusel ei ole omavalitsusel ega ka seltskonnal oma seisukoha avaldamise õigust.“ Asjad on arenenud isegi nii kaugemale, et mõnel pool „alkoholi pooldajad levitavad vaadet, et kui juba riik nii väga hoolitseb selle (alkoholi) tarvitamise eest, küllap ta on siis rahvale ja riigile väga tarvilik; mittejoojaid tembeldatakse riigi ja valitsuse vastasteks“ (klj. Tartum.). „Joogikohtade avamine on ju sün-

dinud valitsuse loal ja heakskiitmisel, — rahva nõudmine nende sulgemiseks oleks aga töötamine valitsuse vastu, mis on aga lubamatu; — nii siis: joomine on loomulik nähe, mis peabki toimuma“ (klj. Viljandim.). „Omavalitsuse ringkonnast kuuldu väljendusi, et alkoholimüük teostub riigi ülesandel ning selle keelamine või katse seda takistada ei sobi, see oleks nagu riigi ettevõttele vastu töötamine“ (klj. Tartum.). Sarnaste meeolude mõju all olles kirjutab vallavanem Pärnumaalt: „Omavalitsus riikliku korralduse vastu ei ole välja astunud.“

Mõnel pool kardetakse algatada müügikohtade vastaseid aktsioonide kaupmeeste ja napsisõprade viha vastu pärast. „Võitlus alkoholiga kutsub esile napsisõprade meelepaha, tekitades seltskonnategelaste vahel hõõrumisi ja killunemisi“ (klj. Petserim.). „Oeldakse, et ei taha vihamehi korjata, ega neid sulgeda ikkagi ei saa“ (põllutööline Pärnum.). Järvamaal on viinaarmastajad mehed kohaliku meieri sundinud algatusest loobuma ähvardusega, et ta võib oma koha kaotada. Pärnumaalt kirjutatakse: „Õpetajad vaikigu, sest vastasel korral oled omavalitsusega sõjajalal“ (klj.).

Siiski kavatsetakse.

Vaatamata sellistele meeoludele märgitakse väga ohtrasti mitmet laadi aktsioonide kavatsuselolekut. Paljud vastajad liisavad ankeedile palve Karskusliidule, abistada kohalikku rahvast teatavate müügikohtade sulgemisel. Mõnel pool puudub ka selgus, kuidas ja mida ette võtta müügikoha

vastu. „Tahetakse joogikohti sulgeda, kuid ei osata mõjuvaid samme astuda“ (raamatupidaja Järvam.). Virumaal pakuvad naised kuni 10 krooni vastavate palvekirjade koostamise eest. Mitmed väljendavad: „Peaks abi tulema kõrgemalt poolt“ (v/s. Tartum.).

7. Koduõlle ja koduveini küsimus.

Põhilisemate küsimuste kõrval pälvib uute alkoholi müügikohtade avamise mõju selgitamisel tähele-

panu ka nõrgemate alkoholiste jookide — õlle ja veini — koduse tootmise küsimus.

Koduõlle valmistamine endisel tasemel.

Ankeedi vastavale küsimusele antud vastuste kokkuvõte kinnitab üldisi tähelepanekuid koduõlle valmistamise levimise kohta maakondade järgi. Põlis juurdunud, tavaline ja üldine on koduõlle valmistamine Lääne-, Saare-, Harju-, Järva- ja Põhja-Pärnumaal. Praegu on koduõlle valmistamine õige rohke ka Põhja- ja Saaremaal, kus valmistatakse eriti kanget õlut — braškat. Loode-Eestis ja saartel on koduõlle valmistamine väga vana pruuk, mis nii kergesti ei alistu muutustele. Teda tarvitatakse seal nii äri- kui püha-päevaseks joogiks ja külaliste kostitamiseks, kuid koduõllega on tihedalt seotud ka sealsed perekondlikud ja tööpidud. Viimaste — talgute — õnnestumist „hinnatakse selle järgi, kui kange oli õlu“ (v/van. Läänem.). Sealse rahva arvates ei tarvitata koduõlut „mitte uimastamiseks vaid joomiseks“. Purju paneb ta ometi usna kiiresti, selleks kasutatakse teda perekondlike pidude, talgute ja pühade ajal. Kui varem oli auasjaks valmistada võimalikult kanget õlut, siis nüüd näib üldiselt kangus jäävat tahaplaanile, kuna pannakse rohkem rõhku õlle heale maitsele. Selle tõttu on usna harvaks jäänud seliste lisandite, nagu seebikivi ja sookailade, kasutamine. Sellepärast peetakse ka koduõlut hoopis süütumaks kui viina. „Ainult rohke viina saadavuse tõttu on õlu ühes viinaga juba kole“ (klj. Pärnum.).

Koduõlle valmistamise ulatus

sõltub meie koduõlle piirkondades peamiselt just jõukusest ja odrakasvust. Nii kirjutab koolijuhataja Läänemaalt: „Koduõlut valmistatakse rohkesti igal pool, kuidas jõukus lubab ja oder kasvab.“ Mõõdunud aastal on märgata olnud teatavat tagasiminekut koduõlle tootmises just kehvavõitu odra-saagi tõttu. Riigiviina ja vabrikuõlle kättesaadavuse kahandavat mõju koduõlle tootmisele märgivad mõned üksikud vastajad. Läänlased ja saarlased on oma õllega nii harjunud, et vabrikuõlut peetakse maitset ebameeldivaks ja muidugi ka kalliks. Seltskondlike, eriti noorsoo org-ide tegevuse intensiivistumist peetakse sealsete tege-laste poolt edukamaks koduõlle levimise tõkestajaks. „Võitluses selle kombe vastu on muidugi palju tööd teha kohalikel noorsoo organisatsioonel“ (klj. Saarem.).

Mujal Eestis, välja arvatud Põhja-Eestis, on koduõlu hoopis vähe-ma tähtsusega jook. Igal pool ei osatagi „korralikku õlut“ teha, puuduvad head meistrid, aga taludes ei leidu ka „õlletegemise riistu“. See ei tähenda muidugi seda, et seal õlut üldse ei tehtaks, kuid seda juhtub palju harvemini, igakord mitte ka perekondlikeks pidudeks. Tartu-, Valga- ja Võrumaal lepatakse linnasejoogi asemel leivakalja ja -õllega, millele teinekord lisatakse mõju suurendamiseks piiritust. Aga ka see viis pole kuigi üldine. Neis piirkondades

näib vabrikuõlu vahepeal veidi rohkem levima hakanud koduõlle valmistamise olevat tõesti pidurdanud, kuna vabrikuõlle hankimine ei tee raskusi tema kerge kättesaadavuse tõttu. Teiselt poolt näib siin koduõlle tootmise vähenemist põhjustanud olevat ka lähedam majanduslik seisukord, mille tõttu vabrikuõlu ei tundu enam nii kallina. Vaesemates ümbruskondades majanduslik tõus on aga just aidanud kaasa õlletegemise sagenemisele. Koduõlle levikut viimasel ajal soodustab ka õlleekstrakt e. -siirup, kuna see teeb õlletegemise väga hõlpsaks.

Kokku võttes tuleb nentida, et koduõlle tootmises pole viimasel ajal olnud suuremaid muudatusi. 52% antud vastustest peavad toot-

mise ulatust endiseks, 26% arvavad selle olevat vähenenud ja 22% suurenenud. Selgelt suurenenud on kodune õlletegemine Petserimaal, kus seda väidavad tervelt 74% vastustest. Teistes maakondades on aga õige väheste kõikumistega tegemist. Kergelt suurenemist märgitakse Harju- ja Pärnumaa kohta. Üsna tunduval määral on koduõlle valmistamine möödunud aastal vähenenud Saaremaal, eeskätt nigela odrasaagi tõttu. Kaunis tugevat vähenemist märgitakse veel Valga- ja Virumaal. See ei sõltu neis maakondades aga kuigivõrd odrasaagi kujunemisest. Kummaski neist pole koduõlu olnud varemgi kuigi domineeriv. Teistes maakondades on olukord sel alal peaaegu endine.

Koduvein otsib teed rahva hulka.

Võrreldes koduõlle tootmise ulatusega, koduvein on rahva hulgas kaugelt vähem levinud. Koduveini valmistatakse peamiselt „intelligentsetes perekondades“, „palgaliste ametnike“ ja ma „koorekihi“ kodudes ning jõukamates taludes. „Veini valmistavad vallasekretär, kooliõpetajad ja ka mõni jõukam talu, kus noori peretütred, kel kosisi käib ja kes on käinud ka kuskil majanduskoolis“ (põllumees Võrum.). Nende kaudu on koduvein hakanud levima ka rahva seka. „Veini ei osatud maarahva seas valmistada, kuid „eliit“ tõi ka selle oskuse“ (klj. Petserim.). Kuid „koduveini valmistamine on ka ühe osa meie talu-ajakirjanduse mõjutusel muutunud üldiseks“ (klj. Tartum.), samuti on seda soovitanud aianduskoolide juhatajad ja teised nõuandjad. Kuna igal juhul veini valmistamine on seotud suurte kuludega,

siis ta jääb esialgu ikkagi jõukama rahva eralõbuks.

Omaaegne rukki- ja nisuveini valmistamine on peaaegu kadunud, selle asemel on aianduse arengu tõttu teatavat tõusu näidanud marja- ja õunaveini valmistamine. „Veini valmistavad need, kel on suuremad marjaaiad, sest marju ei saa ju muidu kasutada“ (tlp. Järvam.). Marjaveini valmistamine on tingitud suuresti ka tarvidusest vahelduse järgi koduste jookide alal. „Kodust veini tarvitatakse paljude poolt veega lahjendatult suvisel ajal joogiks“ (v/sekr. Viljandim.). Kängemate jookidega harjunud mehed peavad koduveini liig lahjaks, veini valmistamine ja kasutamine on rohkem naiste asi. Pereprouadel näib ta hõlbustavat külaliste kostitamist. Kuid veini kodustamisele on siiski tekkinud ka juba reaktsioon meie perekon-

dades. Nii kirjutab vallasekretär Võrumaalt: „Paljud lastevanemad on ütelnud, et veini ärgu valmistagu keegi, veiniga õpivad lapsed jooma.“

Koduveini suuremates hulkades valmistamise ja selle salamüügi vähendamiseks on kaasa aidanud koduveini valmistamist normeeriv määrus. Teataval määral esineb ka praegugi veel koduveini salamüüki. Legaalse veinimüügi avardamine ei evi nimetamisväärset mõju veini kodusele tootmisele. Küll on aga puuvilja- ja marjamahlade valmistamise ja säilitamise oskuse levimine näidanud pere-naistele ka teisi teid aiasaaduste

kasutamiseks ja meie kodude ke-sise joogisedeli mitmekesistami-seks. Selle tõttu viimasel ajal „pannakse rohkem rõhku marja-mahladele ja keedistele“ (tlp. Tar-tum.). Loota võib, et mahlade val-mistamise oskuse levimine hulka-desse aitab suuresti tõkestada koduveini valmistamise suurene-mist, mille ees muidu paratamatult seistakse.

Nii näeme, et alkoholi müügi-asutiste võrgu tihendamine ei ole oluliselt mõjustanud õlle ja veini koduse tootmise ulatust, mis on jäänud üldiselt endiseks, kui mitte arvestada väikesi kõikumisi.

8. Lõppmärkusi.

Rahvas on kõnelnud. Selgesti ja veenvalt. Alkohool on külas liiga kättesaadav. Ta on leidnud tee tarbeainete kauplustesse, mis paha-tihti asuvad kiriku, koolimaja, rah-vamaja või vallamaja külje all ja isegi meiereiga või koorejaamaga samas majas. Alkohool on rasket tööd rühkival maarahval jalus nii äripäeva askeldustes kui ka vähes-tel puhketundidel. Tagajärjed on ilmsed. Maategelased ühes laiade rahvahulkadega on sügavas mures kõigepealt meie noorsoo ja pere-konna pärast. Alkoholi liigne kät-tesaadavus on kaasa aidanud joo-mispahe üldisele tunnetamisele. Selle tõttu ei tule imestada, et uute alkoholi müügikohtade avamise ar-vele on kantud alati esiletulnud alkoholi tarvitamise tagajärjed. Kül-lap nad nüüd siis on täies selguses kõikjal avaldunud.

Meie aruandjateks on tuhat ini-mest kohtadelt, keset maaelu tege-likkust ja mitmekesidust. Nad kirjeldavad külaelu seestpoolt, nii

nagu see avaldub oma inimesele igapäevselt. Siin ei ole tegemist väljaspoolseisjate juhuslike tähele-panekutega, mis on nopitud maa fassaadi vaatlemisel. Vastajad hoiatavadki omistamist suuremat täht-sust sellistele tähelepanekutele: „Praegune kindel kord teeb inime-sed ettevaatlikumaks, iga tuttav hoolitseb oma täisjoonud naabri eest, et see ei sattuks korrapidaja näppu.“ (klj. Tartum.).

Alkoholi liigse kättesaadavuse tagajärgede vahenditu tajumine on kutsunud rahva hulgas esile meil sel määral seninähtamatu suhtu-mise alkoholiküsimusse. Rohkem kui $\frac{2}{3}$ meie senistest valdadest asub selgelt eitaval seisukohal müügikohtade avamise pärast. Pä-ris üldine on soov, et alkoholi-müüki vähemalt maal kitsendataks õige tunduvalt. Peetakse päris endastmõistetavaks, et see ümb-ruskond, kes kannatab alkoholi müügi-asutiste pärast, eviks õiguse sulgeda neid. Kohaliku keeluõiguse

mõte on rahva ja omavalitsustege-
laste hulgas praegu populaarsem
kui kunagi varem.

Rahvas ootab seadusandluselt
tõhusat abi alkoholilainete taltsu-
tamiseks maal. Kuid ankeedi vas-
tajatele ei saa ette heita ühekülg-
sust. Peaaegu kuni viimase ajani
kestnud tõusu alkoholi tarvitami-
ses ei panda ju ükski alkoholi müügi-
soodustuste arvele, vaid selle põh-
jusi nähakse ühtlasi ka majandus-
likus tõusus, millega selle konjunk-
tuurilise iseloomu tõttu ei ole suut-
nud kaasas käia sotsiaalsete ja
kultuuriliste olude võrdne paranemine.
Praegune alkoholi tarvitami-
se ulatus võrreldes kriisiaasta-
tega on küll erakordne ja paistab
selle tõttu nii eredalt silma, kuid
peab ütleva, et meil on joodud ka
varematel aegadel palju, isegi roh-
kem, kui praegu juuakse. Seepä-
rast tuntakse ka maategelaste hul-
gas tarvidust alkoholismi vähenda-
miseks kaugeleulatavamate abi-
nõude rakendamiseks. Sotsiaal-
sete olude osatähtsust ja nende
parandamise tarvidust näeb kas
või see Pärnumaa pastor, kes on
eriti kurvastatud alkoholi liigtar-
vitamisest Pärnumaa ja Läänemaa
vaesemates peredes: „Rahvas ise
vabandab joomist, öeldes: viin on
vaese inimese rõõm. Ei osata koos
olla ja seltskonnas muidu aega
viita kui tingimata viinapudeli
ääres.”

Palju lootusi alkoholismi välja-
juurimiseks pannakse vabahari-
dustööle ja vabale seltskonnatege-
vusele. Mitmel pool takistab kor-
ralike rahvamajade puudumine
karskete peoõhtute toimepanekut.
Noorsoo organisatsioonid ei ole
kaugeltki igal pool, nagu mõni

vastaja arvab, „ainult paberil”,
nende töö on ka vilja kandnud ja
uuest põlvest loodavad eriti selle
kasvatajad palju, kuigi neile on
päevaselge, et nende lootused äh-
vardavad pettuda pääle muu ka
alkoholiseeritud ümbruse tõttu.

Samuti hinnatakse kõrgelt ot-
sese karskustöö tähtsust praeguses
olukorras. Kohalike karskusorg-ide
töö väärrib lugupidamist: „Kohalik
karskusselts on püüdnud koha-
peal teha karskustööd võimaluse
piires, kuid suur alkoholi levik vee-
retab sellele tihti ületamatuid ras-
kusi” (põllumees Võrum.). Tuntakse
vajadust karskuskooolekute sage-
dasemaks korraldamiseks: „Kars-
kussihilisi kooolekuid vanematele
inimestele pole siin mitmel aastal
enam korraldatud; seda tuleks aga
teha, et aegsasti nõrkasid lange-
mise eest hoiatada” (v/sekr. Saa-
rem.). Mitmed vastajad soovita-
vad „panna eriti rõhku kohapääl
karskusküsimuste suuremal ja au-
toriteetsemal määral käsitlemiseks,
milleks tuleks eriti paluda koha-
pealse õpetajaskonna kaasabi”
(v/sekr. Virum.). Õpetajate ja teiste
kohalike tegelaste eeskuju rahva
karskendamisel peetakse õigusega
väga oluliseks.

Ei ole kahtlust, päris laiades
ringkondades nähakse ja osatakse
hinnata alkoholismi põhjuste mit-
mekesidust ja ulatuslikkust. Sa-
muti saadakse aru, et alkoholismi-
vastane võitlus peab arenema väga
mitmel rindel ja mitmesuguste
meetoditega. Kuid kujunenud olu-
korra sunnil peetakse viivitamatut
lahendust nõudvaks ülesandeks
tõhusate kitsenduste kehtimapanek-
ut alkoholimüügi alal, kuna alko-
holi liigne kättesaadavus teeb äär-
miselt raskeks ja tulemustekehvaks
iga muu ürituse.

Sisukord:

1. **Olulisemaid muudatusi Eesti alkoholimüügi korralduses** . . . 1—2
2. **Ankeedi üldisest korraldusest** 2—6
Ankeedi andmete käsitusviis 5.
3. **Alkoholi müügiastutiste võrk** 6—11
Tarbeainete kaupluste alkoholiseerumine 6. — Müügiastutiste võrk maal 7. — Tarbijatele lähemale 9.
4. **Uute müügikohtade avamise tagajärjed** 11—24
Joomine on suurenenud 12. — Alkohol on töötaval maa-rahval jalus, 14. — Alkoholimüük tarbeainete kauplustes. Seesjoomine üldine 15. — Noorsugu on hädaohus 17. — Perekond laostub 19. — Rahva moraal on vapustatud 20. — Majanduslike kahjusid 20. — Raskusi vabaharidustöös 21 — Pidudelgi võidutseb alkohol 22. — Ka kodukaunistamist pidurdab alkohol 23. — Igal pool ei ole asi nii halb 24.
5. **Kohaliku rahva suhtumine alkoholi müügiastutiste avamisse** . 24—40
Alkoholivastane tendents rahva hulgas kasvamas 25. — Ebasõbralik suhtumine 26. — Seadusandluselt oodatakse abi 26. — Müügikohtade arvu vähendada! 27. — Tarbeainete kauplustest alkohol välja! 28. — Vähemad maakeskused kuivaks! 29. — Pühapäeva- ja öörahu alkoholimüügi alal kehtima 30. — Seltsielust alkohol eemale! 30. — Rahvas ootab kohalikku keeluõigust 30. — Veel kord — noorsoo pärast 32. — Kõik ei ole vastu 32. — Uute müügikohtade avamist tervitatakse 33. — Salaalkohol kollitab 33. — Küsimuse selgituseks 33. — Salapiirituse hädaohtu ei ole enam 34. — Puskariajamise tagasimine 35. — Sala-müük püsib. Seadusevastane müük kauplustes 37. — Võta pitsi ja pea aru! 39. — Viinavabaduse jutlustamine 39.
6. **Aktsioonid müügikohtade avamise vastu ja nende sulgemiseks** 40—43
Vallavolikogude arvamusi ja seisukohti 40. — Seltskond ja omavalitsus protesteerivad 41. — Passiivsuse põhjusi 42. — Siiski kavatsetakse 43.
7. **Koduõlle ja koduveini küsimus** 44—46
Koduõlle valmistamine endisel tasemel 44. — Koduvein otsib teed rahva hulka 45.
8. **Lõppmärkusi** 46—47

Lühendeid tekstis:

v/van. = vallavanem; v/sekr. = vallasekretär; klj. = koolijuhataja; tlp. = taluperenaine; maan. = maanaine; Harjum. = Harjumaalt jne.